

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σχολή Ν.Ο.Π.Ε.

Τμήμα Νομικής

Πανεπιστημιακό Έτος 2005 – 2006

Μάθημα

Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου

Θέμα

«Σάτιρα και Προστασία της Προσωπικότητας»

Διδάσκων Καθηγητής

Κος Ανδρ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια

Βασίλειος Μπέτσης

A.M. 1340200100948

Τηλ. 2105690978

Αθήνα, Μάιος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΣΑΤΙΡΑ	5
ΈΝΝΟΙΑ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	6
ΤΕΧΝΗ	6
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ	7
Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	7
ΦΟΡΕΙΣ – ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	8
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	9
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	10
ΑΝΕΠΙΤΡΕΠΤΗ ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄	12
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ	12
ΈΝΝΟΙΑ	13
ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ	14
ΦΟΡΕΙΣ	16
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	16
ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ, ΟΙΟΝΕΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	16
ΡΗΤΑ ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΟΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ	19
ΤΥΠΟΣ	19
ΈΝΝΟΙΑ	19
ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	20
ΦΟΡΕΙΣ-ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	21
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	21
ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΑΛΗΘΕΙΑΣ	22
ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΩΝ	23
ΕΙΔΙΚΩΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ	23
ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ	24
ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ	25
ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ – ΟΡΘΟΤΕΡΗ ΘΕΣΗ	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	27
ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ	27
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	29
ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ	29
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	29
ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	30
ΣΑΤΙΡΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ	30
ΑΠΟΡΡΗΤΟ	30
ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ	31
ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ – ΦΟΡΕΙΣ – ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ	31
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄	35

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ.....	35
ΈΝΝΟΙΑ.....	35
ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	36
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	36
ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ – ΦΟΡΕΙΣ – ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	37
ΝΟΜΙΚΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	38
ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	39
ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	40
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	41
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	42
ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	43
ΛΗΜΜΑΤΑ.....	44
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	45

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, ανατρέχοντας από το παρελθόν στο παρόν, που συναντάμε το κοινωνικό γίνεσθαι εκφρασμένο σουρεαλιστικά. Παρελθοντικά ή παροντικά γεγονότα, απόψεις, καταστάσεις εκφρασμένα σατιρικά, συνιστούν πολλές από τις κοινωνικές στιγμές.

Η σατιρική έκφραση δεν μπορεί να εννοηθεί δίχως άλλο παρά ως προσωπική έκφραση, αγκιστρωμένη στις έννοιες της τέχνης, της γνώμης, της πληροφορίας και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπως αυτές ερείδονται στο Ελληνικό Σύνταγμα.

Το ερώτημα που αναφύεται είναι το όριο άσκησης της σάτιρας ως έκφρασης, μέσω των παραπάνω συνταγματικών δικαιωμάτων.

Η σάτιρα, με οποιαδήποτε μορφή δικαιώματος, δεν πρέπει να εξετάζεται απομονωμένα, αλλά μέσα στο πλαίσιο που διαγράφει το σύνολο των συνταγματικών ρυθμίσεων. Η οριοθέτησή της περνάει μέσα από το πλαίσιο των γενικών ρητρών, της συνταγματικής νομιμότητας, της χρηστότητας και της κοινωνικότητας. Αναγκαίο περιεχόμενο της τελευταίας είναι η μη προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων και ειδικότερα, η σάτιρα, βρίσκει το όριό της στην μη προσβολή της προσωπικότητας των άλλων.

Συνεπώς απαραίτητη είναι, πλην της εννοιολογικής προσέγγισης της σάτιρας και της προσωπικότητας, η αναλυτική παράθεση του εκάστοτε δικαιώματος και των εκφάνσεών του, θα διαπιστώσουμε ότι το Σύνταγμα δεν αναγνωρίζει μόνο δικαιώματα αλλά και θεσμούς. Θεσμούς στους οποίους τα δικαιώματα προσδιορίζονται και δεν συγκρούονται κατά την άσκησή τους.

ΣΑΤΙΡΑ

Έννοια.

1) Λογοτεχνικό είδος (έμμετρο ή πεζό) στο οποίο με τρόπο σκωπτικό ασκείται κριτική σε πρόσωπα και καταστάσεις της κοινωνίας με σκοπό τη διόρθωσή τους: πολιτική/κοινωνική σάτιρα.

2) Η διακωμώδηση, η σκωπτική κριτική: σάτιρα της πολιτικής κατάστασης, καυστική, ανελέητη, σκληρή, εύστοχη, πνευματώδης.

Ετυμολογία: <λατινική satira> satira: κορεσμός, ποικιλία.

Μπαμπινιώτης, *Λεξικό νέας Ελληνικής γλώσσας*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΕΧΝΗ.

Τυπική και ουσιαστική έννοια.

Ο όρος τέχνη έχει δύο έννοιες, τυπική και ουσιαστική. Με την ευρύτερη ουσιαστική έννοια του όρου "τέχνη" είναι η περί του ωραίου αντίληψη (όπως εκφράζεται σε ανθρώπινο δημιούργημα). Η τέχνη εκφράζει ένα σύνολο αντιλήψεων και "κανόνων", που αναφέρονται στο ωραίο. Ενώ η επιστήμη αναφέρεται στην "αλήθεια" δηλαδή στη γνώση και το δίκαιο στο "ορθό", η τέχνη αναφέρεται στο "ωραίο". Δεν απευθύνεται στη λογική, αλλά στην αισθητική, στις αισθήσεις του ανθρώπου. Η τέχνη απευθυνόμενη στις αισθήσεις αποβλέπει στην ικανοποίηση της αισθητικής, της καλαισθησίας. Τέχνη είναι η λατρεία του ωραίου. Παράλληλα τέχνη είναι μια συγκεκριμένη προσέγγιση του ωραίου, ένας συγκεκριμένος τρόπος να κατανοούμε και να αποδίδουμε το ωραίο. Η τέχνη υπό τυπική έννοια ταυτίζεται με το δημιούργημα της τέχνης. Με την τυπική έννοια ο όρος "τέχνη" αποδίδει το έργο τέχνης, το αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Η εμπνεόμενη από την τέχνη δημιουργική δραστηριότητα του ανθρώπου δημιουργεί έργα που διέπονται από αισθητικούς κανόνες και έχουν αισθητικό περιεχόμενο. Παράλληλα η τέχνη αποτελεί μέσο εξωτερίκευσης του εσωτερικού κόσμου, μέσο έκφρασης ιδεών.

Εννοιολογικός προσδιορισμός.

Το Σύνταγμα δεν ορίζει την έννοια της τέχνης. Παράλληλα οποιοσδήποτε νομοθετικός ορισμός ασφαλώς δεν απαγορεύεται και θα μπορούσε να διατυπωθεί κατά την άσκηση της γενικής νομοθετικής αρμοδιότητας του νομοθέτη, ο οποίος όμως δεν θα μπορούσε να εισάγει με τον τρόπο αυτό περιορισμούς, αλλά θα έπρεπε να ακολουθήσει τις συνταγματικές οριοθετήσεις. Στη θεωρία δεν υπάρχει γενικά παραδεκτός ορισμός της τέχνης. Ο προσδιορισμός του "ωραίου" δηλαδή ο προσδιορισμός του ουσιαστικού περιεχομένου της τέχνης, δεν είναι ζήτημα χωρίς δυσκολίες. Το "ωραίο" προσδιορίζεται υποκειμενικά αλλά και αντικειμενικά. Η διαφωνία ως προς το αν ορισμένο έργο είναι ή δεν είναι "πράγματι" ωραίο, μπορεί να αμφισβητεί την καλλιτεχνική του αξία, δεν του αφαιρεί όμως τον τίτλο του προϊόντος τέχνης. Έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες σχετικά με το χαρακτηρισμό ενός δημιουργήματος ως έργου τέχνης. Οι υποκειμενικές θεωρίες επιδιώκουν τον προσδιορισμό του έργου τέχνης, σύμφωνα με την κρίση συγκεκριμένου υποκειμένου. (α) Σύμφωνα με την "θεωρία του δημιουργού" έργο τέχνης καταρχήν είναι οτιδήποτε ο ίδιος ο δημιουργός του θεωρεί ως τέτοιο, εκτός αν έρχεται σε προφανή αντίθεση με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Δεν αποκλείεται πάντως η ύπαρξη έργου τέχνης και στη περίπτωση που δημιουργός του έχει αντίθετη άποψη. Ασφαλώς το

έργο τέχνης δεν προσδιορίζεται μόνο από τον δημιουργό του. (β) Σύμφωνα με τη "θεωρία της κρατικής (ή επίσημης) τέχνης", έργο τέχνης είναι οποιοδήποτε δημιούργημα, συγκεντρώνει τα από το κράτος καθοριζόμενα κριτήρια. Σε ένα ελεύθερο δημοκρατικό κράτος δεν υπάρχει «επίσημη» ή «κρατική» τέχνη. Εξίσου απορριπτέος είναι και ο προσδιορισμός συγκεκριμένης κατεύθυνσης ή ο αποκλεισμός τεχνοτροπιών. (γ) Κατά τη "θεωρία των ειδικών", πρόκειται για έργο τέχνης, εφόσον χαρακτηρίζεται ως τέτοιο από ειδικούς, κριτικών της τέχνης ή άλλους ειδικούς καλλιτέχνες. (δ) Δεν είναι επίσης ασφαλής η θέση κατά την οποία ένα ανθρώπινο δημιούργημα αποτελεί έργο τέχνης, εφόσον συγκεντρώνει ορισμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να αποφεύγεται ο ποιοτικός του έλεγχος. Άλλωστε σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να τεθεί ποιοτικό κριτήριο στην σύγχρονη τέχνη επιβάλλοντας έτσι μία συγκεκριμένη άποψη περί τέχνης.

Συνταγματικό αγαθό.

Η τέχνη μαζί με την επιστήμη αποτελούν δύο βασικές εκφάνσεις της πνευματικής δημιουργίας του ανθρώπου. Ο συντακτικός νομοθέτης ανάγει την τέχνη σε συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό. Η τέχνη προστατεύεται ανεξάρτητα από τον ειδικότερο τρόπο έκφρασής της. Προστατεύονται οι εικαστικές τέχνες, η μουσική τέχνη, η λογοτεχνία κλπ. Προστατεύεται επίσης η τέχνη ανεξάρτητα από οποιαδήποτε "κατεύθυνση", ανεξάρτητα από τεχνοτροπία ή "σχολή". Κατά το Σύνταγμα δεν υπάρχει "επίσημη" τέχνη, δεν υπάρχει επίσημος τρόπος έκφρασης της καλλιτεχνικής δημιουργίας .. Κάθε καλλιτέχνης δικαιούται να επιλέξει και να εκφράσει το καλλιτεχνικό του πιστεύω, όπως ο ίδιος κρίνει.

Η ελευθερία της τέχνης.

Συνταγματική αρχή και συνταγματικό δικαίωμα.

Όπως ορίζεται στο Σύνταγμα, η τέχνη είναι ελεύθερη, η ανάπτυξη και η προαγωγή της αποτελεί υποχρέωση του Κράτους (Σύντ. άρθρο 16 § 1 εδ. α).

Η ελευθερία της τέχνης αποτελεί αντικειμενική συνταγματική αρχή από την οποία απορρέουν τα αντίστοιχα υποκειμενικά δικαιώματα. Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης αποτελεί αναγκαίο στοιχείο της γενικότερης συνταγματικής κατοχύρωσης της δημιουργικής έκφρασης του ανθρώπινου πνεύματος.

Περιεχόμενο.

Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει α) την ελευθερία της κ α λ λ ι τ ε χ ν ι κ ή ς σ υ ν ε ί δ η σ η ς , την ελευθερία του καλλιτεχνικού πιστεύω, όπως προηγουμένως

αναφέρθηκε. β) Στην ελευθερία της τέχνης ανήκει η ελευθερία έκφρασης της καλλιτεχνικής συνείδησης, είτε μέσα από τη διδασκαλία της καλλιτεχνίας ή γενικότερα την έκφραση υπέρ συγκεκριμένης καλλιτεχνικής τεχνοτροπίας, είτε μέσα από την παραγωγή έργων τέχνης συγκεκριμένης τεχνοτροπίας, δηλαδή μέσα από την καλλιτεχνική δημιουργία. γ) Στην ελευθερία της τέχνης ανήκει και η ελευθερία διάδοσης των καλλιτεχνικών ιδεών. Εδώ ανήκει η ελευθερία κυκλοφορίας των έργων τέχνης, η οποία συμβαδίζει με την ελευθερία απόλαυσης των έργων τέχνης. Η ελευθερία της τέχνης είναι ελευθερία του καλλιτέχνη δημιουργού, αλλά και ελευθερία του φιλότεχνου κοινού. Ο καλλιτεχνικός χώρος κατέχει σημαντικό τμήμα της γενικότερης πνευματικής ζωής του ανθρώπου. Στον καλλιτεχνικό χώρο ασκούνται τα μη σύμφυτα αλλά και τα σύμφυτα προς αυτόν δικαιώματα, καλλιτεχνικής δημιουργίας, απόλαυσης των έργων τέχνης κλπ. Γενικότερου περιεχομένου συνταγματικά δικαιώματα προσλαμβάνοντας καλλιτεχνικό περιεχόμενο εξειδικεύονται και εμφανίζονται ως δικαιώματα του καλλιτεχνικού χώρου. Εδώ ανήκουν μεταξύ άλλων η ελευθερία του καλλιτεχνικού τύπου, η ίδρυση εκπαιδευτηρίων τέχνης, η διδασκαλία της τέχνης κλπ.

Φορείς – Διαστάσεις.

Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, ημεδαποί, αλλοδαποί ή ανιθαγενείς. Τόσο η καλλιτεχνική δημιουργία όσο και η απόλαυση των έργων τέχνης συνυφαίνεται προς την ανθρώπινη φύση, είναι επομένως δυνατή ή άσκησή τους μόνον από φυσικά πρόσωπα. Δικαιώματα όμως επί των έργων τέχνης, ιδιοκτησιακού περιεχομένου ή γενικότερα εκμετάλλευσης μπορούν να ασκηθούν και από νομικά πρόσωπα.

• Αμυντική διάσταση.

Η ελευθερία της τέχνης προστατεύεται ως *αμυντικό* και με την έννοια αυτή ως απόλυτο δικαίωμα. Ως αμυντικό δικαίωμα στρέφεται καταρχήν κατά του κράτους. Ελευθερία της τέχνης και δημοκρατικό πολίτευμα μέχρις ένα σημείο βαίνουν παράλληλα. Δεν είναι ασφαλώς τυχαίο γεγονός ότι ολοκληρωτικά καθεστώτα περιορίζουν την ελευθερία της τέχνης και επιβάλλουν "επίσημους" τρόπους καλλιτεχνικής έκφρασης. Ως αμυντικό δικαίωμα η ελευθερία της τέχνης δεν στρέφεται μόνον κατά της κρατικής αλλά και κατά οποιασδήποτε άλλης δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας. Ο καλλιτέχνης δεν μπορεί να εξαναγκαστεί σε καλλιτεχνική δημιουργία.

• Προστατευτική διάσταση.

Εκτός από την αμυντική διάσταση το Σύνταγμα αναγνωρίζει και την προστατευτική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη. Το προστατευτικό δικαίωμα στρέφεται προς

το κράτος και ενεργοποιεί την επέμβασή του για την προστασία της τέχνης από διάφορες απειλές. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη σημασία έχει η κρατική δραστηριοποίηση για την προστασία της τέχνης από εταιρείες ή άλλες οργανωμένες δυνάμεις που επιβάλλονται μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά στην καλλιτεχνική αγορά επηρεάζοντας έτσι αναγκαία την εξέλιξη της τέχνης προς ορισμένες κατευθύνσεις.

- **Διασφαλιστική διάσταση.**

Ο συντακτικός νομοθέτης δεν αρκείται μόνο στη προστασία της τέχνης από το κράτος. Ρητά ορίζει (Σ. άρθρ. 16 § 1 εδ. α.), ότι η ανάπτυξη και η προαγωγή της τέχνης αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Αναγνωρίζει επομένως και την διεκδικητική διάσταση του δικαιώματος στην τέχνη.

Γενική και θεσμική εφαρμογή.

Γενικές οριοθετήσεις.

Η ελευθερία της τέχνης, όπως κάθε δικαίωμα δεν είναι και δεν πρέπει να εξετάζεται απομονωμένα, αλλά μέσα στο πλαίσιο, που διαγράφει το σύνολο των συνταγματικών ρυθμίσεων. Η παρατήρηση αυτή, που έχει άλλωστε γενικότερη σημασία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελευθερία της τέχνης. Και τούτο διότι πολλές φορές καλλιεργείται η εσφαλμένη αντίληψη, ότι η ελευθερία της τέχνης παρέχει ένα είδος "καλλιτεχνικής ασυλίας" και επιτρέπει ενέργειες, που κάτω από άλλες συνθήκες, δηλαδή "εκτός τέχνης" δεν θα ήταν επιτρεπτές. Η αλήθεια είναι ότι το καλλιτεχνικό πλαίσιο δημιουργεί πράγματι ένα ευρύτερο πλαίσιο ανοχής, που όμως δεν επιτρέπει την ανατροπή των συνταγματικών και νομοθετικών ρυθμίσεων. Η ελευθερία της τέχνης ως αντικειμενική συνταγματική αρχή και ως συνταγματικό δικαίωμα εμφανιζόμενη στο πλαίσιο της γενικής κυριαρχικής σχέσης κράτους - πολιτών ή και της γενικής κοινωνικής σχέσης μεταξύ των πολιτών, υπόκειται στις γενικές οριοθετήσεις, που θέτει ο συντακτικός νομοθέτης. Η ελευθερία της τέχνης δεν μπορεί να ασκείται εις βάρος των δικαιωμάτων των άλλων, π.χ. με την εικονογράφηση ξένου τοίχου. Η καλλιτεχνική ελευθερία ασφαλώς δεν παρέχει εξουσία προσβολής της προσωπικότητας των άλλων. Η καλλιτεχνική ελευθερία δεν είναι ελευθερία κατάργησης των χρηστών ηθών, δεν είναι ελευθερία προσβολής της επικρατούσας και οποιασδήποτε άλλης θρησκείας.

Η οριοθέτηση αυτή προέρχεται από διατάξεις του ποινικού δικαίου χωρίς βέβαια να απαιτείται ειδική εξουσιοδότηση του κοινού ποινικού νομοθέτη, καθ' όσο η οριοθέτηση αυτή προκύπτει από την γενική νομοθετική του αρμοδιότητα που θεμελιώνεται μεταξύ άλλων στο άρθρο 7. Το άρθρο αυτό δεν ορίζει μόνο τον ακριβή καθορισμό των εγκλημάτων, παράλληλα ορίζει την αρμοδιότητα του νομοθέτη να

ορίζει τα εγκλήματα, δηλαδή τον ανάγει στο κατεξοχήν αρμόδιο όργανο για την ποινική αξιολόγηση και κατά συνέπεια αρμόδιο να εισάγει ποινικού χαρακτήρα οριοθετήσεις. Η αρμοδιότητα αυτή δεν είναι ασφαλώς αρμοδιότητα εν λευκώ αλλ' υπόκειται στις συνταγματικές διατάξεις.

Από την συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 16 παρ. 1 εδ α και 5 παρ. 2 εδ. α προκύπτει, ότι η τιμή των άλλων (ως δικαίωμα των άλλων κατά το άρθρο 5 παρ.1 οριοθετεί την ελευθερία της τέχνης) .

Περιορισμοί.

Ρητοί περιορισμοί.

Οι περιορισμοί της ελευθερίας της τέχνης σε επίπεδο ειδικών σχέσεων πρέπει καταρχήν να αναζητηθούν στο ίδιο το κείμενο του άρθρου 16. Από την ανάγνωση του άρθρου προκύπτει, ότι δεν προβλέπεται κανείς περιορισμός στο άρθρο αυτό ούτε και παρέχεται κάποια εξουσιοδότηση νόμου. Κατά συνέπεια δεν είναι δυνατή η συρρίκνωση του περιεχομένου της ελευθερίας της τέχνης με διατάξεις του κοινού δικαίου, στο πλαίσιο της γενικής σχέσης.

Μη ρητοί ειδικοί περιορισμοί. Αιτιώδης συνάφεια.

Πέρα από την γενική (κυριαρχική ή κοινωνική) σχέση και στο πλαίσιο μερικότερων εννόμων σχέσεων ή θεσμών, η καλλιτεχνική ελευθερία υπόκειται στους περιορισμούς, που επιβάλλονται από την αιτιώδη συνάφεια στο πλαίσιο ειδικών σχέσεων.

Ανεπίτρεπτη κατάσχεση.

Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης από το Σύνταγμα δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς, εν αντιθέσει π.χ. προς την ελευθερία του τύπου.

Ή αυξημένη αυτή προστασία της τέχνης υπερισχύει, ως ειδική, άλλων διατάξεων του Συντάγματος με αντικείμενα που μπορούν απλώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να αποτελούν μέσα εκφράσεως της τέχνης, όπως π.χ. ο τύπος. Από τη διαπίστωση αυτή προκύπτει ότι τα έντυπα που περιέχουν κατά κύριο λόγο έργα τέχνης εξαιρούνται όχι μόνο από την προ της κυκλοφορίας, αλλά και από την μετά την κυκλοφορία κατάσχεση, στην οποία υπόκεινται κατ' εξαίρεση τα έντυπα εν γένει κατά το άρθρο 14 παρ. 3. Η εξαίρεση επομένως των έργων τέχνης από την έννοια του «άσεμνου» έντυπου κατά το άρθρο 30 εδ. 1 του νόμου 5060/1931 «περί τύπου»⁷ [και επομένως τη δυνατότητα κατασχέσεως]

προκύπτει απευθείας από την αυξημένη προστασία της ελευθερίας της τέχνης κατά το άρθρο 16 παρ, 1. Η υπαγωγή, αντιστρόφως, στην έννοια του άσεμνου και τη δυνατότητα κατασχέσεως εντύπου-έργου τέχνης που «προσφέρεται προς πώλησιν, πωλείται ή παρέχεται ειδικώς εις πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών και προς σκοπούς άλλους εκτός της σπουδής αποτελεί νομοθετική εκτέλεση της συνταγματικής επιταγής της προστασίας της νεότητας και της παιδικής ηλικίας" εις βάρος της επίσης συνταγματικώς προστατευόμενης ελευθερίας της τέχνης. Δεδομένου ότι το Σύνταγμα δεν προσφέρει λύση για τη σύγκρουση των δύο αυτών κανόνων, είναι κατ' αρχήν συνταγματικά θεμιτή μια εύλογα διατυπωμένη και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας εφαρμοζόμενη νομοθετική λύση.

Η εξαίρεση των έργων τέχνης από την δυνατότητα κατασχέσεως προϋποθέτει βέβαια την αποδοχή της ιδιότητάς τους ως έργων τέχνης από τις αρμόδιες αρχές. Η κρίση όμως αυτή γίνεται προς τον αποκλειστικό σκοπό της προστασίας της ελευθερίας της τέχνης και διενεργείται υπό ειδική επιτροπή προβλεπόμενη εκάστοτε από τον νόμο.

Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα 2005, σ. 744
Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Γενικό Μέρος,
Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, 2005 σ. 113

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΝΩΜΗΣ

Εισαγωγή.

Συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας και ιδιαιτερότητας του ανθρώπου είναι ότι έχει και εκφράζει γνώμες. Η έκφραση της γνώμης δεν αποτελεί μόνο την κατ' εξοχήν εκδήλωση της ανθρώπινης προσωπικότητας, αλλά και το σπουδαιότερο μέσο ανθρώπινης επικοινωνίας. Ο περιορισμός ή και η κατάργηση της ελευθερίας της γνώμης (ελευθερίας εκφράσεως) θίγει επομένως την ίδια την ανθρώπινη προσωπικότητα και ιδιαιτερότητα.

Γι' αυτό και η Γαλλική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη του 1789 χαρακτήριζε την ελευθερία της γνώμης ως «ένα από τα πιο πολύτιμα δικαιώματα του ανθρώπου»! Τρία χρόνια αργότερα, στην αιμοδιψή εποχή της τρομοκρατίας, διαδηλώθηκε με περισσή διαύγεια η πρακτική σημασία της διαπιστώσεως αυτής. Έγινε επίσης φανερό ότι η ελευθερία της γνώμης δεν αφορά μόνο ένα μικρό κύκλο διανοουμένων, αλλά και τον «απλό» πολίτη.

Από την άλλη πλευρά είναι βέβαια αλήθεια, ότι η ελευθερία της γνώμης έχει σημασία ιδιαίτερα για τους αντιφρονούντες, αφού η ελευθερία να εξυμνεί κανείς την εκάστοτε άρχουσα τάξη και κυβέρνηση δεν αμφισβητήθηκε ποτέ από κανένα.

Η ελευθερία της γνώμης δεν ανταποκρίνεται μόνο σε μια εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου, αλλά αποτελεί και ένα συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος. Υπ' αυτή την έννοια η ελευθερία της γνώμης δεν είναι απλώς **αποθετικό δικαίωμα**, δεν αποτελεί μόνο αξίωση για αποχή του κράτους, αλλά έχει και **θετικό περιεχόμενο**, λειτουργώντας συγχρόνως και ως **πολιτικό δικαίωμα**. Χωρίς την ελευθερία της γνώμης και της πληροφορίας δεν είναι δυνατή η διαμόρφωση γνήσιας κοινής γνώμης. Χωρίς αυτήν δεν έχει νόημα ο έλεγχος των δημόσιων πραγμάτων και η άσκηση του εκλογικού δικαιώματος: χωρίς αυτήν δεν είναι δυνατή καμία δημοκρατική διαδικασία. Γι' αυτό άλλωστε τα οποιασδήποτε κατευθύνσεως, μορφής και εντάσεως αντιδημοκρατικά καθεστώτα περιορίζουν ή και αίρουν την ελευθερία της γνώμης ή τουλάχιστον την ελευθερία της πληροφορίας και εκμεταλλεύονται για σκοπούς μονόπλευρα φιλοκυβερνητικής διαμορφώσεως της κοινής γνώμης τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ιδίως μάλιστα η ραδιοτηλεόραση.

Κατοχύρωση

Η ελευθερία της γνώμης κατοχυρώνεται ήδη στις διακηρύξεις της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης, καθώς και στα Ελληνικά Συντάγματα ήδη από την επαναστατική εποχή (Άρθρο Η' του Συντάγματος του Άστρους, Νόμου της

Επιδαύρου του 1823). Σχετικές διατάξεις περιέχουν ανέκαθεν όλα τα συντάγματα).

Οι διεθνείς διακηρύξεις των ατομικών δικαιωμάτων μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο κατοχυρώνουν επίσης την ελευθερία της γνώμης. Έτσι ορίζει το άρθρο 10 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου: «Πάν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει ελευθερίαν γνώμης, ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως αρχών και ασχέτως συνόρων».

Η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει το δικαίωμα της διαμορφώσεως, κατοχής, εκφράσεως και διαδόσεως (ή αποσιωπήσεως), αλλά και της λήψεως μιας γνώμης.

Τα ελληνικά Συντάγματα μιλούν κατά παράδοση για την έκφραση και διάδοση των «στοχασμών», κατά το υπόδειγμα ίσως του άρθρου 11 της Γαλλικής Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, που μιλάει όμως και για «γνώμες»). Σε «γνώμες» (και στοχασμούς) αναφερόταν μόνο το άρθρο 26 του Συντάγματος της Τροιζήνας. Επικράτησε όμως και στη χώρα μας, αλλά και αλλού, ο όρος «ελευθερία της γνώμης», γιατί βέβαια η γνώμη είχε ανάγκη ελευθερίας.

Το άρθρο 14 του ισχύοντος Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα εκφράσεως και διαδόσεως των στοχασμών προφορικός, εγγράφως και δια του τύπου. Διακηρύσσει επίσης την ελευθερία του τύπου και απαγορεύει τη λογοκρισία και, καταρχήν, την κατάσχεση έντύπων. Στο άρθρο 15 ρυθμίζονται ιδιαίτερες μορφές εκφράσεως της γνώμης (και της τέχνης) η ραδιοτηλεόραση, η φωνογραφία και ο κινηματογράφος, ενώ το άρθρο 16 κατοχυρώνει την ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας, καθώς και το δικαίωμα και την οργάνωση της παιδείας.

Έννοια.

Έννοιες της γνώμης ή του «στοχασμού» δεν έχουν μόνο την κοινή σημασία. Σημαίνουν αντιθέτως τη διανοητική ή αισθηματική αντίδραση ενός ατόμου σε ένα οποιοδήποτε εξωτερικό ερέθισμα. Οι έννοιες αυτές δεν αναφέρονται δηλαδή μόνο σε διανοητική εργασία, αλλά και σε αισθήματα. Δεν αφορούν μόνο ιδέες αλλά και γεγονότα. Δεν είναι μόνο απόψεις, αλλά και μηνύματα, ειδήσεις. Δεν είναι μόνο ό,τι εκφράζεται με ιδεολογικά, αλλά και με κερδοσκοπικά κίνητρα. Όχι μόνο ό,τι επιδιώκει τον ιδεολογικό ή διανοητικό, αλλά και τον οικονομικό (π.χ. εμπορικό, διαφημιστικό) επηρεασμό του αποδέκτη. Δεν είναι άλλωστε απαραίτητο να αποσκοπείται καν οποιοσδήποτε επηρεασμός, αρκεί και η ψυχαγωγία ή η ικανοποίηση της περιέργειας του αποδέκτη.

«Στοχασμό» ή «γνώμη» μπορεί να περιέχει ένα άρθρο, αλλά και μια γελοιογραφία· μια μελέτη, αλλά και ένα ευθυμογράφημα· μια ομιλία, αλλά και ένα

τραγούδι· ένα κήρυγμα, αλλά και μιά παντομίμα· ένα βιβλίο, αλλά και ένα αστείο· μια δήλωση στους δημοσιογράφους, αλλά και μια αγγελία στις εφημερίδες.

Ελευθερίες της γνώμης.

Ελευθερία διαμορφώσεως της γνώμης

Το Σύνταγμα προστατεύει την έκφραση και διάδοση των στοχασμών. Εκ πρώτης όψεως βέβαια μόνο η έκφραση και διάδοση των στοχασμών έχουν ανάγκη προστασίας, αφού οι στοχασμοί καθ' εαυτούς είναι ελεύθεροι εκ φύσεως. Για να εκφράσει στοχασμούς ή γνώμες ο άνθρωπος πρέπει πρώτα να τις διαμορφώσει. Πρώτη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι επομένως η ελευθερία διαμορφώσεως της γνώμης.

Ελευθερία της γνώμης χωρίς συνέπειες.

Δεύτερη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία να έχει και εκφράζει κανείς ορισμένες γνώμες χωρίς δυσμενείς γι' αυτόν **σ υ ν έ π ε ι ε ς**. Το Σύνταγμα απαγορεύει ρητώς την εξάρτηση της απολαύσεως των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις εκάστου και προστατεύει τη ζωή, την τιμή και την ελευθερία των ευρισκομένων εντός της Ελληνικής επικρατείας, ανεξαρτήτως των θρησκευτικών ή πολιτικών τους πεποιθήσεων. Το Σύνταγμα προστατεύει επίσης «την ελευθερία της καλλιτεχνικής, επιστημονικής, ερευνητικής ή διδακτικής (παιδαγωγικής) γνώμης και την ακαδημαϊκή ελευθερία». Όποιες γνώμες δεν υπάγονται ήδη στις ευρείες αυτές κατηγορίες, που καλύπτονται από ειδικές συνταγματικές διατάξεις, υπάγονται στη γενική ελευθερία της γνώμης και προστατεύονται από το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος. Απαγορεύεται λοιπόν η επισύναψη δυσμενών συνεπειών σε οποιαδήποτε γνώμη είτε με την έννοια της άμεσης ζημίας είτε έμμεσα με την έννοια της εξαρτήσεως της αποκτήσεως ή απολαύσεως ορισμένων ευμενών καταστάσεων ή δικαιωμάτων από την διατήρηση ή διακήρυξη ορισμένης ή την εγκατάλειψη ή καταδίκη άλλης γνώμης και η ελευθερία διαμορφώσεως της γνώμης. Κατά μείζονα λόγο απαγορεύεται η δημιουργία «εγκλημάτων γνώμης».

Ελευθερία εκφράσεως της γνώμης

Τρίτη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία εκφράσεως της γνώμης. Εδώ ο ιδιώτης δεν αρκείται να έχει μια γνώμη για τον εαυτό του, αλλά να την εξωτερικεύει στους συνανθρώπους του. Η ελευθερία αυτή είναι πιο επικίνδυνη από τις προηγούμενες δύο για τα αυταρχικά καθεστώτα, που γι' αυτό τον λόγο την καταπιέζουν συστηματικά. Έκφραση *της γνώμης* είναι η με οποιονδήποτε τρόπο

εξωτερίκευσή της. Το Σύνταγμα αναφέρει την προφορική, έγγραφη και δια του τύπου έκφραση της γνώμης. Προφορική είναι η έκφραση γνώμης που γίνεται μέσω της ανθρώπινης φωνής (ελευθερία του λόγου), δηλαδή με ζώσα, αλλά και αποτυπωμένη σε δίσκους, κασέτες κλπ, ομιλία ή τραγούδι ή άλλος ήχος. κατ' επέκταση εδώ ανήκει και η ενόργανη μουσική. Η γραπτή έκφραση περιλαμβάνει το χειρόγραφο, καθώς και το κείμενο που είναι στενογραφημένο, δακτυλογραφημένο, γραμμένο στη γλώσσα των τυφλών, διαβιβασμένο με τηλεγράφημα, τέλεξ, φάξ ή e-mail, ή με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιαδήποτε ύλη (π.χ. επιγραφή χαραγμένη σε μάρμαρα, ή γραμμένη στον τοίχο. Η απαρίθμηση στο Σύνταγμα της προφορικής, γραπτής και δια του τύπου εκφράσεως της γνώμης είναι ενδεικτική. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το Σύνταγμα προστατεύει κάθε νοητή και μη απαγορευόμενη από τούς γενικούς νόμους μορφή εκφράσεως γνώμης. Η ελευθερία εκφράσεως γνώμης, περιλαμβάνει και την ελευθερία του εκφραζόμενου να χρησιμοποιεί τη γλώσσα της προτιμήσεώς του. Στην απόλυτη κρίση του επομένως απόκειται, αν θα χρησιμοποιήσει δημοτική ή καθαρεύουσα.

Μια γνώμη εκφράζεται για να γίνει γνωστή σε άλλους. Όπου αυτό παρεμποδίζεται, παρεμποδίζεται έμμεσα ή έκφραση της γνώμης. Οι απαγορευμένες δυσμενείς συνέπειες της εκφράσεως μιας γνώμης μπορούν να αφορούν π.χ. την πρόσληψη ή διατήρηση του ενδιαφερομένου στον δημόσιο τομέα.

Η ελευθερία εκφράσεως γνώμης δεν σημαίνει και **α ξ ί ω σ η** χρησιμοποίησεως ενός ορισμένου μέσου ή τρόπου που είναι γενικά απαγορευμένος (π. χ. επιγραφές σε ξένους τοίχους) ή δεν είναι γενικά προσιτός (π.χ. χρησιμοποίηση αίθουσας τελετών δήμου ή πανεπιστημίου).

Ελευθερία διαδόσεως της γνώμης.

Τέταρτη φάση της ελευθερίας της γνώμης είναι η ελευθερία διαδόσεως της γνώμης'. Εδώ ο ιδιώτης δεν αρκείται στην απλή έκφραση της γνώμης του, αλλά (όπως συμβαίνει κατά κανόνα) ενδιαφέρεται να την πληροφορηθούν και να την ένστερνιστούν όσο το δυνατόν περισσότεροι συνάνθρωποί του.

Ελευθερία της ακροάσεως της γνώμης.

Η έκφραση και διάδοση της γνώμης ανήκουν στο δικαίωμα επικοινωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους. Επομένως θά ήταν άνευ αντικειμένου χωρίς το αντίστοιχο δικαίωμα λήψεως της γνώμης και θετικής ή άρνητικής σ' αυτήν αντιδράσεως. Θα εστερείτο πράγματι νοήματος η ελευθερία του λόγου, αν δεν κατοχυρωνόταν συγχρόνως και η ελευθερία της ακροάσεως. Επομένως η κατοχύρωση της ελευθερίας της γνώμης περιλαμβάνει όχι μόνο τη διαμόρφωση, κατοχή, έκφραση και διάδοση της γνώμης, αλλά και την ελευθερία της λήψεώς της (ακροάσεως, αναγνώσεως, θεάσθαι) η ελευθερία της λήψεως παραβιάζεται όταν απαγορεύεται ή

παρεμποδίζεται ή συνδέεται με δυσμενείς συνέπειες η πρόσβαση στον χώρο ή το μέσο εκφράσεως της γνώμης.

Φορείς.

Σύμφωνα με την συνταγματική διατύπωση (καθένας ...) φορείς του δικαιώματος είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, έλληνες αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Φορείς του δικαιώματος είναι επίσης και τα νομικά πρόσωπα. Για ορισμένα μάλιστα από αυτά, (πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις) η συνταγματική αυτή προστασία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα.

Διαστάσεις.

Το άρθρ. 14 παρ.1 παρέχει απόλυτη προστασία της ελευθερίας της γνώμης. Η ελευθερία αυτή προστατεύεται τόσο από την κρατική όσο και από την ιδιωτική εξουσία. Η ελευθερία των ιδεών ως προστατευτικό δικαίωμα στρέφεται προς το κράτος για τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την προστασία από επιθετικές ενέργειες των συναθροίπων.

Οριοθετήσεις, οιονεί περιορισμοί.

Η ελευθερία έκφρασης, όπως κάθε συνταγματικό δικαίωμα, οριοθετείται. Οι γενικές οριοθετήσεις θέτουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ασκείται το συνταγματικό δικαίωμα. Ο καθένας έχει δικαίωμα να εκφράζει τους στοχασμούς του, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Η ελευθερία έκφρασης δεν παρέχει στον φορέα του δικαιώματος δυνατότητα προσβολής των χρηστών ηθών, ή προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων. Δεν επιτρέπεται επίσης η καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης. Από τις γενικές αυτές ρήτρες προκύπτουν δεσμεύσεις, που δεν συνιστούν περιορισμούς του περιεχομένου της ελευθερίας έκφρασης αλλά οιονεί περιορισμούς. Πρόκειται δηλαδή για μορφές έκφρασης αποδοκιμαζόμενες, που βρίσκονται πέρα από το προστατευόμενο συνταγματικά όριο του δικαιώματος, στις οποίες ανήκουν, η προσβολή της τιμής, η εξύβριση, η συκοφαντία, η δυσφήμιση.

- **Εξύβριση.**

Η ελευθερία έκφρασης δεν παρέχει δυνατότητα εξύβρισης, ή δυσφήμισης, καθόσον οριοθετείται από τα δικαιώματα των άλλων (δικαίωμα προσωπικότητας, Συντ. άρθρο 5 παρ.1) ενδεχομένως κατά περίπτωση και από τα χρηστά ήθη αλλά και

από τις διατάξεις των σύμφωνων με το Σύνταγμα νόμων που απαγορεύουν την εξύβριση. Ο κατά τον Ποινικό Κώδικα κολασμός των εγκλημάτων κατά τιμής (άρθρ. 361 επ.) θέτει απλούς περιορισμούς που τελούν σε αιτιώδη συνάφεια με τα δικαιώματα των άλλων, είναι δηλαδή απόλυτα αναγκαίοι προκειμένου να διαφυλάσσεται και η άσκηση των δικαιωμάτων των άλλων και η ανάπτυξη της προσωπικότητά τους.

- **Αφισοκολλήσεις.**

Η ελευθερία έκφρασης των πεποιθήσεων δεν παρέχει εξουσία αναγραφής συνθημάτων στον τοίχο ξένης ιδιοκτησίας, διότι οριοθετείται από τα δικαιώματα των άλλων (δικαίωμα ιδιοκτησίας Συντ. άρθρ.17).

- **Θόρυβοι.**

Η ελευθερία έκφρασης οριοθετούμενη από τα δικαιώματα των άλλων στο πλαίσιο της γενικής σχέσης μεταξύ των κοινωνιών του δικαίου, δεν παρέχει εξουσία πρόκλησης τέτοιων ισχυρών θορύβων ώστε να είναι αδύνατη η παραμονή και η εργασία, στον ίδιο χώρο, τουλάχιστον για μεγάλο χρονικό διάστημα.

- **Ιδιωτική ζωή.**

Η ελευθερία έκφρασης οριοθετούμενη από τα δικαιώματα των άλλων και συγκεκριμένα από το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, δεν παρέχει εξουσία γνωστοποίησης πληροφοριών που ανάγονται στην ιδιωτική ζωή άλλων προσώπων.

- **Η τήρηση των νόμων του κράτους.**

Κατά το άρθρο 14 παρ. 1 καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του "τηρώντας τους νόμους του κράτους". Η γενική επιφύλαξη νόμου εμπεριέχεται στη διάταξη του άρθρο 14 παρ.1 ως ειδικά προβλεπόμενη οριοθέτηση, αν και θα ίσχυε και χωρίς την ειδική αυτή αναφορά, μέσω του άρθρου 5 παρ.1'. Η επιταγή τήρησης των νόμων του Κράτους του άρθρου 14 παρ. 1 συμπίπτει κατά περιεχόμενο με την απαγόρευση παραβίασης του Συντάγματος κατά το άρθρο 5 παρ. 1.- Δεσμευτικοί είναι οι εισαγόμενοι με νόμο απλοί περιορισμοί, δηλαδή συρρικνώσεις της ελευθερίας έκφρασης που είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα. Αντίθετα δεν είναι δεσμευτικοί νομοθετικοί περιορισμοί που υπερβαίνουν τα από το Σύνταγμα διαγραφόμενα όρια. Η επιφύλαξη "τηρώντας τους νόμους του κράτους, δεν είναι επιφύλαξη για την εισαγωγή περιορισμών,

δηλαδή συρρικνώσεων του γενικού περιεχομένου της ελευθερίας της έκφρασης, στο πεδίο της γενικής κυριαρχικής σχέσης κράτους πολιτών.

Ρητά προβλεπόμενοι ειδικοί περιορισμοί.

Κατάσταση πολιορκίας.

Είναι δυνατή η αναστολή της ελευθερίας της γνώμης κατά το άρθρο 48 του Συντάγματος. Η ελευθερία έκφρασης αναστέλλεται. Η αναστολή αυτή αποτελεί περιορισμό προβλεπόμενο απευθείας εκ του Συντάγματος και εφαρμοζόμενο μόνο στην κατάσταση πολιορκίας. Από την κατάσταση πολιορκίας αναπτύσσεται μια ιδιαίτερα έντονη ειδική κυριαρχική σχέση κράτους πολίτη. Η ιδιαιτερότητά της βρίσκεται στο ότι αν και ειδική σχέση, δεν αφορά ένα μικρό τμήμα του πληθυσμού, αλλά όλους του πολίτες. Η άμεση από το Σύνταγμα πρόβλεψη καθιστά περιττή την θεμελίωσή της στην αιτιώδη συνάφεια.

Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα 2005, σ. 489 επ.

Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, 2005, σ. 92 επ.

Μάνεσης Αρ. , Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας τών εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

ΤΥΠΟΣ.

Έννοια.

Ο τύπος κατά την έννοια του άρθρου παρ. 2 εδ. 1 του Συντάγματος περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Αντιθέτως «τύπος», κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1, σημαίνει κάθε μέθοδο εκτυπώσεως του λόγου, της γραφής της εικόνας, ανεξάρτητα από τον σκοπό της διαδόσεως.

Κατά το άρθρο 1 εδ. 1 του αναγκαστικού νόμου 1092/1938 «περί τύπου», *«τύπος και έντυπον επί των οποίων εφαρμόζονται αι διατάξεις του νόμου τούτου, είναι πάν ό,τι εκ τυπογραφίας ή οιουδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων μετά ή άνευ σημειώσεων, ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωνογραφικών πλακών».*

Ο ορισμός αυτός, παρά το ότι διατυπώθηκε πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο είναι ακόμη ως επί το πλείστον εύστοχος. Σήμερα πάντως, κάπως ακριβέστερος και πληρέστερος θα ήταν ο εξής ορισμός: **Έντυπο** είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς διακοσμητική εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου με κείμενο ή επεξηγήσεις και κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου, εφόσον έχει παραχθεί με μηχανική ή φυσικοχημική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων και προορίζεται για διάδοση.

Τύπος και έντυπα είναι τα βιβλία, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα φυλλάδια, οι προκηρύξεις, οι αφίσες, τα αυτοκόλλητα σε παράθυρα καταστημάτων, αυτοκινήτων κ.ο.κ., δηλαδή όλα τα προϊόντα της τυπογραφίας κάθε μορφής - τα «εντύπω» με τη στενή έννοια του όρου, αλλά και οι προορισμένες για διάδοση φωτογραφίες, εικόνες, πανώ, σχέδια, εμβλήματα, ανεξάρτητα από την ύλη στην οποία είναι αποτυπωμένα (π.χ. τα σήματα , κονκάρδες).

Δεν μπορούν υπό το δικό μας Σύνταγμα, τα αποτυπώματα ήχου ή κινητής εικόνας να υπαχθούν απροβλημάτιστα στην έννοια του τύπου. Πρέπει αντιθέτως να γίνει μια διάκριση. Στην έννοια του εντύπου υπάγεται (και διέπεται επομένως από το άρθρο 14) και κάθε ηχητικό αποτύπωμα ομιλούμενου η μελωδικού λόγου. Αντιθέτως, η αποτύπωση φωνητικής η ενόργανης *μουσικής* υπάγεται στην **φωνογραφία** και διέπεται από το άρθρο 15 παρ.1.

Δεν αποτελούν έντυπα, που απολαμβάνουν την ελευθερία του τύπου, τα έντυπα των δημόσιων υπηρεσιών η οργανισμών ή τα έντυπα που εξυπηρετούν αποκλειστικά την οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική συνεννόηση, όπως οι τιμοκατάλογοι, κατάλογοι πωλήσεων, εκθέσεις πεπραγμένων, εμπορικές εγκύκλιοι, κοινωνικές

προσκήσεις και αγγελίες. Η δημοσίευση όμως των κειμένων αυτών σε εφημερίδες και περιοδικά καλύπτεται από την ελευθερία του τύπου.

Τα κυριότερα έντυπα είναι είτε βιβλία είτε περιοδικά έντυπα.

Κατά την παραδοσιακή αντίληψη, ή έννοια του εντύπου είναι ταυτόσημη με την έννοια του τύπου. Η εμφάνιση όμως και ο σημαντικός ρόλος που παίζουν μερικές φορές σε δικτατορικά προπάντων καθεστώτα οι λεγόμενες «εφημερίδες του τοίχου» (όπως οι περίφημες εκείνες του Πεκίνου) επιβάλλουν την ανάλογη μεταχείριση τους με τις έντυπες εφημερίδες, όπου βέβαια η ίση μεταχείριση είναι νοητή από τη φύση των πραγμάτων, π.χ. σχετικά με την απαγόρευση της λογοκρισίας, ενώ αντιθέτως δεν νοείται ανάλογη εφαρμογή της ελευθερίας της κυκλοφορίας.

Αντιθέτως, η αναγραφή λέξεων, συνθημάτων, παραστάσεων ή συμβόλων στους τοίχους ή άλλες επιφάνειες αποτελεί εκδήλωση της γνώμης *εγγράφως*, αλλά όχι *δια του τύπου*.

Ελευθερίες του τύπου.

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει ιδίως:

α) Την ελευθερία της σε οποιονδήποτε χρόνο, τρόπο, σχήμα, με οποιονδήποτε νόμιμο τίτλο, σε οποιονδήποτε τόπο και αριθμό εκδόσεως, συντάξεως, εκτυπώσεως, κυκλοφορίας (αποστολής, διανομής, πωλήσεως) και εν γένει διαδόσεως εντύπων στό εσωτερικό και εξωτερικό.

β) Την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεως τύπου μέ οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικού δικαίου· την ελευθερία επιλογής και προμήθειας από οπουδήποτε των αναγκαίων μηχανημάτων, του τυπογραφικού χαρτιού και λοιπού υλικού.

γ) Την ελευθερία της με νόμιμο τρόπο συλλογής πληροφοριών και φωτογραφικών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων από το εσωτερικό ή εξωτερικό, καθώς και την ελευθερία επιλογής πηγής πληροφοριών.

δ) Την ελευθερία της σε κάθε χρόνο και μέ κάθε τρόπο δημοσιεύσεως ειδήσεων, σχολίων, γενικής ή ειδικής ύλης, αγγελιών και διαφημίσεων.

ε) Την ελευθερία εκλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και άλλων συναφών προς τον τύπο επαγγελμάτων.

στ) Την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας προαιρετικών, ισότιμων και απαλλαγμένων από κάθε κρατική ανάμιξη δημοσιογραφικών ή άλλων συναφών προς τον τύπο οργανώσεων.

Φορείς-Διαστάσεις.

Φορείς των δικαιωμάτων του τύπου είναι τα φυσικά πρόσωπα και κατά περίπτωση και τα νομικά πρόσωπα. Το προηγούμενο Σύνταγμα (Συντ. 1952 άρθρο 14 παρ. 5) όριζε, ότι "η έκδοσις εφημερίδων επιτρέπεται μόνον εις πολίτας έλληνας μη εστερημένους των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων". Στο ισχύον Σύνταγμα παραλήφθηκε η ρύθμιση αυτή Όπως ρητά ορίζεται στο άρθρο 14 παρ. 1 καθένas να εκφράζει τους στοχασμούς του δια του τύπου, δηλαδή ανεξάρτητα από εθνικότητα. Η ελευθερία του τύπου δεν είναι μόνο ελευθερία του εκδότη ή του δημοσιογράφου, αλλά ελευθερία όλων, καθ' όσο καθένas μπορεί να εκφράζει δια τύπου τους στοχασμούς του. Φορείς της ελευθερίας του τύπου δεν είναι μόνον τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου αλλά και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Έτσι λ.χ. προστατεύεται από το Σύνταγμα η έκδοση εφημερίδας από οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης ή από Δικηγορικό Σύλλογο κλπ. Η άσκηση της ελευθερίας του τύπου από τα ΝΠΔΔ δεν μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της πολιτικής ουδετερότητας της δημόσιας διοίκησης, επομένως υφίσταται την απαραίτητη θεσμική προσαρμογή.

Αμυντικό περιεχόμενο.

Η αμυντική ελευθερία του τύπου προστατεύεται απέναντι όχι μόνον στην κρατική αλλά και στην ιδιωτική εξουσία. Η ελευθερία του τύπου αναπτύσσει αμυντική ενέργεια η οποία στρέφεται κατά του κράτους.

Προστατευτικό περιεχόμενο

Η ελευθερία του τύπου διαθέτει επίσης προστατευτικό περιεχόμενο στρεφόμενο προς το κράτος, το οποίο οφείλει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά η παρεμπόδιση της άσκησης του.

Γενική και θεσμική εφαρμογή.

Οριοθετήσεις.

Και η ελευθερία του τύπου υπόκειται στις γενικές συνταγματικές οριοθετήσεις Ο τύπος δεν είναι ασφαλώς υπεράνω του Συντάγματος και των νόμων. Υπόκειται καταρχήν στη γενική αρχή της νομιμότητας κατά το άρθρο 5 παρ. 1. Κατά την άσκηση της ελευθερίας του τύπου πρέπει να τηρείται το Σύνταγμα και οι σύμφωνοι προς αυτό νόμοι. Η άσκηση της ελευθερίας του τύπου δεν επιτρέπει προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Ιδιαίτερα ο σεβασμός της προσωπικότητας έχει μεγάλη

σημασία Απαραίτητη είναι η τήρηση της γενικής ρήτηρας των χρηστών ηθών κυρίως με την έννοια της τήρησης του καθήκοντος αληθείας και της "έντιμης συμπεριφοράς" ώστε να αποφεύγονται παραβιάσεις των δικαιωμάτων των άλλων.

Η Τήρηση των νόμων.

Το άρθρο 14 παρ. 1 επιτρέπει στον καθένα να διαδίδει τους στοχασμούς του, "τηρώντας τους νόμους του κράτους". Επιβάλλει δηλαδή ρητά την υποχρέωση τήρησης των νόμων, την τήρηση της αρχής της νομιμότητας Η γενική οριοθέτηση της αρχής της νομιμότητας, που προκύπτει από το άρθρο 5 παρ.1 επαναλαμβάνεται στο άρθρο 14 παρ. 1 . Η επανάληψη αυτή που δίνει έμφαση στην τήρηση των νόμων του κράτους δεν προσθέτει κάτι από άποψη ουσιαστικής ρύθμισης Όσον αφορά την προς τους φορείς κατεύθυνσή της η γενική ρήτρα της νομιμότητας θα ίσχυε ούτως ή άλλως, έστω δηλαδή και αν δεν επαναλαμβανόταν στο άρθρο 14 παρ.1.

Τίθεται το ερώτημα, αν η ρήτρα αυτή έχει πρόσθετη ρυθμιστική βαρύτητα και συγκεκριμένα αν επιτρέπει την εισαγωγή περιορισμών. Καταρχήν και εν προκειμένω όπως άλλωστε σε κάθε άλλο πεδίο, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να επέμβει βάσει της γενικής νομοθετικής του αρμοδιότητας και να ρυθμίσει διάφορα θέματα. Οι νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις οφείλουν ασφαλώς να είναι μέσα στα όρια του Συντάγματος. Για να περιέχει η επιφύλαξη υπέρ του νόμου δυνατότητα εισαγωγής περιορισμών, θα πρέπει να αναφέρεται η δυνατότητα αυτή ρητά και συγκεκριμένα στο συνταγματικό κείμενο. Απλή επανάληψη της γενικής ρήτηρας δεν παρέχει στον κοινό νομοθέτη εξουσία εισαγωγής περιορισμών. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση υπάρχει απλή επανάληψη της γενικής ρήτηρας της αρχής της νομιμότητας και όχι εξουσιοδότηση εισαγωγής περιορισμών.

Το καθήκον αληθείας.

Ρύθμιση, που με ιδιαίτερη ένταση αφορά τον τύπο, αποτελεί το καθήκον αληθείας. Δεν πρόκειται για περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, η οποία δεν είναι ελευθερία δημοσίευσης ψευδών ειδήσεων και πληροφοριών. Η ελευθερία του τύπου δεν είναι ελευθερία στο ψεύδος, δεν είναι ελευθερία παραποίησης της αλήθειας. Όπως προκύπτει με σαφήνεια από τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 5, ο συντακτικός νομοθέτης καθιερώνει την αρχή της αλήθειας ως αντικειμενικό κανόνα δικαίου από τον οποίο απορρέει το καθήκον αληθείας του τύπου, η σχετική του ευθύνη αλλά και οι σχετικές αξιώσεις των θιγομένων από ανακριβή δημοσιεύματα. Συνιστά επομένως η αρχή της αλήθειας **ειδική οριοθέτηση**, που αφορά τον τύπο. Από το συνταγματικό καθήκον αληθείας προκύπτει η υποχρέωση του δημοσιογράφου να ελέγχει τις πληροφορίες που περιέρχονται σε αυτόν. Η ταχύτητα της σύγχρονης ζωής και του τύπου ειδικότερα δεν αφήνει περιθώρια διεξοδικού ελέγχου, επιβάλλει όμως την

τήρηση ορισμένων βασικών κανόνων η τήρηση των οποίων επιτρέπει την *prima facie* αξιολόγησή τους ως προς την αλήθεια του περιεχομένου τους. Η τήρηση των κανόνων αυτών αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία από το γεγονός ότι η δια του τύπου προσβολή είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική και μπορεί να επιφέρει καίρια πλήγματα στο θιγόμενο.

Επανόρθωση ανακριβιών.

Με σκοπό την προστασία των θιγομένων από *α ν α κ ρ ι β ή δ η μ ο σ ι ε ύ μ α τ α* ο συντακτικός νομοθέτης του 1975/86 ανέθετε στον κοινό νομοθέτη να ρυθμίσει την επανόρθωση ανακριβιών δημοσιευμάτων. Όπως ανέφερε η σχετική συνταγματική διάταξη του άρθρου. 14 παρ. 5: "νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται δια του τύπου η πλήρης επανόρθωση ανακριβιών δημοσιευμάτων. Η διάταξη αυτή αντικαταστάθηκε με την τελευταία αναθεώρηση ως εξής "Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης. Η δια του τύπου επανόρθωση δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, ούτε "ποινή" αλλά μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας.

Ειδικώς για τα έγκλήματα κατά της τιμής.

Το άρθρο 367 ΠΚ περιέχει μια διάταξη που αποτρέπει την εφαρμογή των άρθρων 361 έπ. ΠΚ κατά τρόπο που παραβιάζει τον πυρήνα της ελευθερίας του τύπου. Κατά το άρθρο 367 παρ. 1 ΠΚ, «Δεν συνιστώσιν άδικον πράξιν... εκδηλώσεις λαμβάνουσαι χώραν ... χάριν διαφυλάξεως (προστασίας) δικαιώματος ή έξ άλλου *δ ε δ ι κ α ι ο λ ο γ η μ έ ν ο υ* ενδιαφέροντος ή εις αναλόγους περιπτώσεις».

Η άσκηση πολιτικής και/ή άλλης κριτικής ή αποκάλυψη γεγονότων από μέρους του τύπου γίνεται, κατά κανόνα, λόγω της ιδιότητας του τύπου ως συστατικού στοιχείου της δημοκρατίας, «εκ δεδικοιολογημένου ενδιαφέροντος» και επομένως δεν συνιστά, κατ' αρχήν, εξύβριση η (απλή) δυσφήμιση. Και όταν δηλαδή, ο τύπος δεν δικαιούται να αποδείξει την αλήθεια του γεγονότος (διότι το δυσφημιστικό γεγονός αφορά αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού η ιδιωτικού βίου'), μπορεί, εφόσον ή κριτική του θίγει το δημόσιο συμφέρον, να επικαλεστεί «δικαιολογημένο ενδιαφέρον». Η

κριτική του τύπου θίγει το δημόσιο συμφέρον πάντοτε όταν αφορά τον δημόσιο βίο, ενδεχομένως δε και όταν αναφέρεται στον ιδιωτικό βίο, αν το προβαλλόμενο γεγονός μπορεί να έχει αξιόλογο αντίκτυπο και στον δημόσιο βίο. Αν τούτο δεν συμβαίνει, ούτε απόδειξη της αλήθειας επιτρέπεται (άρθρο 366 παρ. 1 εδ. 2) ούτε «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» ασκείται.

Δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού.

A) Το έννομο αγαθό της ιδιωτικής ζωής προστατεύεται και από τις διεθνείς διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Προστατεύονται επίσης (σε επίπεδο βέβαια απλού νόμου) από το άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα που αναγνωρίζει το γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας, στο οποίο περιλαμβάνεται και η προστασία του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής. Επίσης σε επίπεδο κοινού νόμου προστατεύεται το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου από το άρθρο 366 του Ποινικού Κώδικα.

Το έννομο αγαθό του απορρήτου του ιδιωτικού βίου προσβάλλεται κάθε φορά που στοιχεία της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής κοινοποιούνται χωρίς τη συναίνεση του θιγόμενου προσώπου.

Από την άλλη πλευρά, το κοινό έχει **αξίωση ενημερώσεως**, που δεν είναι μεν ρητώς κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα, αλλά χωρίς την οποία (σε βαθμό που είναι βέβαια αμφισβητούμενος) το κοινό και ο καθένας «κοινός άνθρωπος» δεν μπορεί να ασκήσει εύκολα και υπεύθυνα το κατοχυρωμένο από το άρθρο 5 παρ. 1 δικαίωμα συμμετοχής του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας ή το επίσης κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα (άρθρο 51 παρ. 3) εκλογικό του δικαίωμα. Στο πλαίσιο του δικαιώματος ενημερώσεως του κοινού έχει ο τύπος **δικαίωμα πληροφόρησης** του κοινού.

B) Η σύγκρουση αυτή μεταξύ του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας και του δημόσιου συμφέροντος της ενημερώσεως του κοινού μπορεί να λυθεί με μία στάθμιση των δύο έννομων αγαθών. Μία γενική και αφηρημένη στάθμιση δεν είναι όμως κατ' αρχήν δυνατή, γιατί κανένα από τα δύο συγκρουόμενα αγαθά δεν είναι a priori υπέρτερο η υποδεέστερο του άλλου. Μόνο σε επίπεδο κάποιας εξειδικεύσεως των δύο έννομων αγαθών είναι δυνατή η στάθμιση, όπως π.χ. αυτή στην οποία προέβη ο νομοθέτης απαγορεύοντας τη δημοσίευση λεπτομερειών.

Κατά κανόνα όμως, μόνο στή συγκεκριμένη περίπτωση και εν όψει των συγκεκριμένων συνθηκών και της συμπεριφοράς του θιγόμενου προσώπου είναι η στάθμιση δυνατή. Στις περισσότερες περιπτώσεις το πρόβλημα δεν είναι μόνο, αν στη συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στο δημόσιο συμφέρον

της ενημερώσεως του κοινού ή στην προστασία της ιδιωτικής σφαίρας. Συνήθως τίθεται και το ερώτημα, αν ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας είναι ανάλογος προς το προστατευτέο, στη συγκεκριμένη περίπτωση δημόσιο συμφέρον της ενημερώσεως του κοινού ή αν, αντιθέτως, ή προσβολή είναι επαχθέστερη του αναγκαίου μέτρου. Η εφαρμογή αυτή της **αρχής της αναλογικότητας** είναι απαραίτητη σε κάθε περιορισμό ατομικού δικαιώματος.

Πρόσωπα επικαιρότητας.

Όσο περισσότερο προβάλλει κανείς τον εαυτό του στην πολιτική, οικονομική, καλλιτεχνική, κοινωνική και εν γένει δημόσια ζωή της χώρας, τόσο περισσότερο οφείλει να ανέχεται την αποκάλυψη της ιδιωτικής του ζωής και την άσκηση έντονης δημόσιας κριτικής, π.χ. στον τύπο.

Επομένως το μέτρο απορρήτου της ιδιωτικής ζωής είναι μεταβλητό. Πάντοτε παραμένει όμως ένας απαραβίαστος πυρήνας που προσβάλλεται όταν αποκαλύπτονται ή περιγράφονται λεπτομερώς πλευρές της ενδόμυχης (συναισθηματικής, σεξουαλικής κλπ.) ζωής, σε βαθμό ή με τρόπο που να θίγεται ή προσωπική αξιοπρέπεια του ατόμου.

Στη γερμανική επιστήμη, τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας διακρίνονται σε πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας, που ενδιαφέρουν εν γένει το κοινό, και σχετικής επικαιρότητας, που απασχολούν την κοινή γνώμη εν όψει ενός εξαιρετικού και έκτακτου γεγονότος.

Κατά τη νομολογία, «σε μια δημοκρατική κοινωνία το άτομο το οποίο αποφασίζει να αναλάβει οποιαδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο και προδήλως τέτοια είναι η θέση του κυβερνητικού επιτρόπου, έστω και προσωρινού, μιας Τράπεζας, υπόκειται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο, εφ' όσον δεν θίγει ανεπίτρεπτα την τιμή ή την υπόληψή του, είναι υποχρεωμένο να ανεχθεί».

Ως προς την στάθμιση συμφερόντων – ορθότερη θέση.

Η διαπλοκή τύπου και προσωπικότητας εμφανίζει ιδιαίτερο νομικό και πραγματικό ενδιαφέρον, όπως όλα τα δικαιώματα έτσι και η ελευθερία του τύπου υπόκειται στους γενικούς περιορισμούς, δεν μπορεί δηλαδή να ασκείται κατά προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Στα δικαιώματα αυτά ανήκει και το δικαίωμα της προσωπικότητας. Η άσκηση της ελευθερίας του τύπου δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας". Οι αντιθέσεις που δημιουργούνται στο πεδίο της έντασης τύπου και προσωπικότητας δεν μπορούν να βρουν την λύση τους με την μέθοδο της στάθμισης των συμφερόντων. Πληροφόρηση του κοινού και

προσωπικότητα δεν αποτελούν κατά δίκαιο συγκρουόμενα αγαθά. Και δεν αποτελεί ασφαλές νομικό συμπέρασμα η ad hoc κρίση του θεμιτού της προσβολής του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας χάριν της πληροφόρησης του κοινού. Σε ενδιαφέρουσες λύσεις σχετικά με την διαπλοκή τύπου και προσωπικότητας μπορεί να οδηγήσει η θεσμική εφαρμογή. Η σχέση δημοσιότητας, ως σχέση μεταξύ συγκεκριμένου προσώπου και κοινού, αποτελεί έννομη σχέση αναγνωριζόμενη από το δίκαιο. Η δημοσιότητα μπορεί να είναι είτε διαρκής, είτε παροδική, επιδιωκόμενη ή μη. Μπορεί επίσης να είναι θετική ή και αρνητική για τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Το ευρισκόμενο στην δημοσιότητα πρόσωπο περιορίζεται στην άσκηση των δικαιωμάτων του, εφόσον το συγκεκριμένο δικαίωμα συνδέεται με δεσμό αιτιώδους συνάφειας προς την έννομη σχέση της δημοσιότητας και μόνο κατά το μέτρο, που επιβάλλει ο δεσμός αιτιώδους συνάφειας.

Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα 2005, σ. 568 – 571, 616 επ

Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, 2005, σ. 240 – 243, 251 - 252

Καράκωστας Γ. Κ. , Προσωπικότητα και Τύπος, 2000, 58 - 59

Κρίππας Γ. , Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Ραδιοτηλεόραση και ανθρώπινη αξία.

Η πρόοδος της τεχνολογίας έχει οδηγήσει στην ανακάλυψη και εφαρμογή νέων μεθόδων μαζικής επικοινωνίας. Με τα μέσα αυτά δεν μεταδίδεται η παραδοσιακή "στατική εικόνα" αλλά κινούμενη εικόνα. Δεν μεταδίδεται κείμενο, το οποίο γίνεται αντιληπτό με την όραση, αλλά λόγος και ήχος, που γίνονται αντιληπτά με την ακοή. Ήδη γίνεται λόγος για "ηλεκτρονικό τύπο". Η επίδραση που ασκεί και η δύναμη που διαθέτει η νέα αυτή μορφή του ηλεκτρονικού τύπου είναι κατά πολύ μεγαλύτερη του παραδοσιακού.

Η τηλεοπτική λειτουργία θα πρέπει να βασίζεται στο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και στην προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Οι οριοθετήσεις αυτές θα είχαν ούτως ή άλλως εφαρμογή, έστω και αν δεν ανεφέροντο ρητά στη συγκεκριμένη ρύθμιση. Εντούτοις η ειδικότερη αναφορά τους είναι χρήσιμη. Η λειτουργία (και) της ραδιοτηλεόρασης υπάγεται ούτως ή άλλως στο γενικότερο πλαίσιο που διαγράφει το σύνολο των συνταγματικών διατάξεων. Η ιδιαίτερη υπόμνηση της καταστατικής αρχής της έννομης τάξης του απαραβίαστου τη ανθρώπινης αξίας (άρθρ. 2 παρ.1) και της προστασίας της παιδικής ηλικίας και της νεότητας (άρθρ. 21 παρ. 1 και 3) υποδηλώνει τη σημασία που αποδίδει ο συντακτικός νομοθέτης εν προκειμένω.

Κινηματογράφος.

Το άρθρο 15 του ισχύοντος Συντάγματος ορίζει τα εξής:

Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 15 έμεινε ανέπαφη κατά την αναθεώρηση.

Με την πρώτη παράγραφο εξαιρούνται από την παρεχόμενη στον τύπο συνταγματική προστασία μια σειρά μέσων μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του άρθρου 14 δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται καταρχήν ενδεικτικά στα βασικότερα μέσα της κατηγορίας αυτής, ορίζει όμως ότι η ίδια συνταγματική μεταχείριση επιφυλάσσεται και για κάθε άλλο παρεμφερές μέσο. Αποκλείεται έτσι η "διεύρυνση" της έννοιας "τύπος", ώστε να συμπεριλάβει και τα παραπάνω ρητά οριζόμενα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ή τα παρεμφερή προς αυτά. Ο λεγόμενος "ηλεκτρονικός τύπος" δεν αποτελεί τύπο κατά

την έννοια του άρθρου 14 και επομένως δεν εφαρμόζονται οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις. Το ρυθμιστικό αντικείμενο της πρώτης παραγράφου του άρθρου 15 είναι κατά πολύ ευρύτερο από εκείνο της δεύτερης παραγράφου του ίδιου άρθρου. Η δεύτερη παράγραφος αναφέρεται μόνο στην ραδιοφωνία και την τηλεόραση, ενώ η πρώτη περιλαμβάνει επιπλέον και τον κινηματογράφο και την φωνογραφία και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Ο συντακτικός νομοθέτης δεν ορίζει θετικά, αλλ' αρνητικά το συνταγματικό καθεστώς των μέσων αυτών μαζικής επικοινωνίας. Δεν ορίζει τι ισχύει, αλλά ποιες διατάξεις δεν εφαρμόζονται. Ο νομοθέτης δεν επιθυμεί την εφαρμογή μόνο των περί τύπου προστατευτικών διατάξεων και στα άλλα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ενημέρωσης. Όλες οι άλλες διατάξεις των συνταγματικών δικαιωμάτων, ελευθερία γνώμης, τέχνης κλπ εφαρμόζονται και στην περιοχή αυτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Περιεχόμενο.

Κατά το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. 2 του Συντάγματος, «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος». Η νέα αυτή συνταγματική διάταξη καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας, εκτός από το άσυλο της κατοικίας και την ελευθερία της επικοινωνίας αφενός και την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως αφετέρου, που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις.

Η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής είναι ευρύτερη από το άσυλο της κατοικίας, γιατί δεν περιορίζεται με την είσοδο στην κατοικία, αλλά μπορεί να παραβιαστεί και μέ άλλες επεμβάσεις στην ιδιωτική σφαίρα, όπως την οπτικοακουστική κατασκόπευση, δημιουργία (αεροπορικού π.χ.) θορύβου ή ακόμη και την απαίτηση παροχής πληροφοριών που αφορούν αδικαιολόγητα την ιδιωτική σφαίρα. Η ιδιωτική ζωή αντιπαρατάσσεται στη «δημόσια ζωή», δηλαδή στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή στον βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοιχτό κατ' αρχήν κύκλο προσώπων (π.χ. πελάτες) ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα «κοινά» ή «δημόσια πράγματα» (κυρίως ανάμιξη στην πολιτική, αλλά και δραστηριότητα στον κόσμο των θεαμάτων ή της δημόσιας εκτελέσεως ή εκθέσεως έργων τέχνης ή επιστήμης). Ιδιωτική ζωή, αντιθέτως, είναι εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και τον στενό κύκλο των φίλων και γνωστών του.

Ιδιωτική ζωή σε σύγκριση με την οικογενειακή, είναι η **α τ ο μ ι κ ή** ζωή, η ζωή δηλαδή του ατόμου καθ' εαυτό σε σύγκριση με τη ζωή του ατόμου ως μέλους οικογένειας. Συχνά όμως ή έννοια της ιδιωτικής ζωής συμπεριλαμβάνει και την οικογενειακή.

Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει ότι στη ζωή καθενός ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνος και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος. Όρια και περιεχόμενο της ιδιωτικής του ζωής καθορίζει κατ' αρχήν μόνο του κάθε άτομο.

Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει δηλαδή την απαγόρευση της δημοσιοποιήσεως (ή «κοινωνικοποιήσεως») της ζωής του ανθρώπου. Απαγορεύεται επομένως κάθε κρατική επέμβαση, έστω και με τυπικό νόμο.

Προσωπικά δεδομένα.

Η αναθεώρηση του 2001 πρόσθεσε δικαιολογημένα διάταξη (άρθρο 9 Α) που προστατεύει τα προσωπικά δεδομένα και κατοχυρώνει την πληροφοριακή αυτοδιάθεση: *«Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει».*

Ήδη πριν την αναθεώρηση του 2001, ο νόμος 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Α' 50) καθόρισε το πλαίσιο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τα δικαιώματα των υποκειμένων τους, συνέστησε την Αρχή Προστασίας Προσωπικού Χαρακτήρα ως ανεξάρτητη δημόσια αρχή με αποστολή να εποπτεύει την εφαρμογή του νόμου, και πρόβλεψε διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, καθώς και αστική ευθύνη. Η νομοθετική αυτή ρύθμιση συμπληρώθηκε με το άρθρο 11 του νόμου 2774/1999 «Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό χαρακτήρα» (Α 287).

Η αναθεώρηση του 2001 όρισε επίσης στη νέα διάταξη του άρθρου 19 παρ. 3 ότι: *«Απαγορεύεται χρήση αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρου [..] 9^Α».*

Σατιρική κριτική.

Η σατιρική κριτική των δημοσίων προσώπων, με οποιοδήποτε τρόπο και μέσο εκφράσεως, δεν αποτελεί καθ' εαυτήν προσβολή της τιμής και επιτρέπεται, εκτός αν συγκροτεί ίη concreto έγκλημα κατά της τιμής ή αθέμιτη προσβολή του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής.

Απόρρητο.

Στα «δικαιώματα των άλλων» ανήκει και το δικαίωμα τηρήσεως του επαγγελματικού και άλλου απορρήτου. Ο όρος αυτός νοείται υπό την ευρεία έννοια, η οποία περιλαμβάνει εκτός του επαγγελματικού απορρήτου *stricto sensu* (π.χ. του ιατρικού, δικηγορικού κλπ απορρήτου), και το τραπεζικό, υπαλληλικό, δικαστικό απόρρητο και το απόρρητο του εξομολόγου (**πνευματικό απόρρητο**). Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις το απόρρητο είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού που δίνει και αυτού που λαμβάνει την πληροφορία και είναι γι' αυτό αναγκαίο, όχι μόνο για λόγους θεμιτού ατομικού συμφέροντος, αλλά και για λόγους δημόσιων συμφερόντων (της δημόσιας υγείας, της απονομής της δικαιοσύνης, της χρηστής διοικήσεως, της εθνικής οικονομίας κ.ο.κ.) που προστατεύονται από το Σύ-

νταγμα. Οι νομοθετικές διατάξεις επομένως, που επιβάλλουν εχεμύθεια και απαγορεύουν και τιμωρούν την αποκάλυψη των σχετικών μυστικών.

Κατοχύρωση.

Συνταγματική και διεθνής ρύθμιση.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Όπως ορίζει στο άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β, η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Ο ορισμός αυτός του Συντάγματος είναι προφανώς κατά πολύ ευρύτερος της προστασίας του ασύλου της κατοικίας. Τα δικαιώματα που απορρέουν από την αρχή του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής έχουν αμυντική και προστατευτική διάσταση. Το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο κατοχυρώνει και το άρθρο 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Η διφυής συνταγματική κατοχύρωση.

Η συνταγματική κατοχύρωση της ιδιωτικής ζωής είναι διφυής. Η ιδιωτική ζωή προστατεύεται αντικειμενικά, ως μερικότερη βιοτική περιοχή, και υποκειμενικά. Η διατύπωση της συνταγματικής διάταξης στρέφεται κυρίως προς την συνταγματική κατοχύρωση. Όπως ορίζεται στο Σύνταγμα, "*Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη.*"

Από την αντικειμενική αυτή συνταγματική αρχή απορρέει το δικαίωμα του καθένα στην ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή. Η ελευθερία στην ιδιωτική ζωή κατοχυρώνεται ως αντικειμενική συνταγματική αρχή και ως συνταγματικό δικαίωμα.

Το συνταγματικό δικαίωμα.

Από την πλευρά της η ιδιωτική ζωή αποτελεί "μητρικό δικαίωμα" πολλών άλλων μερικότερων δικαιωμάτων και διατάξεων, που προστατεύουν μερικότερες εκφάνσεις της, όπως του ασύλου της κατοικίας, του γάμου, της οικογένειας, του απορρήτου των ανταποκρίσεων κλπ.

Διαστάσεις – φορείς – αποδέκτες.

Αμυντικό δικαίωμα.

Το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο έχει καταρχήν αμυντική διάσταση. Η αμυντική ενέργεια του δικαιώματος στρέφεται κατά παντός, erga omnes . Η απόλυτη, erga omnes ενέργεια της αρχής του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

προκύπτει από το άρθρο 25 παρ. 1 εδ. γ αλλά και από αυτήν την ίδια την λεκτική διατύπωση της διάταξης. Ο φορέας του δικαιώματος προστατεύεται έναντι όχι μόνο της κρατικής αλλά και της ιδιωτικής εξουσίας. Ο προερχόμενος από την ιδιωτική εξουσία κίνδυνος παρακολούθησης και κατασκόπησης της ιδιωτικής ζωής των ανθρώπων είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερος από τον προερχόμενο από την κρατική εξουσία. Αυτό οφείλεται αφενός μεν στη δημοκρατικοποίηση και τον έλεγχο του κράτους, αφετέρου στη διάδοση της σύγχρονης τεχνολογίας που παρέχει εύκολα πρόσφορα μέσα για την παρακολούθηση. Φορέας του αμυντικού δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Προστατευτικό δικαίωμα.

Το κράτος υποχρεούται όχι μόνον να μη παραβιάζει το ίδιο, αλλά να φροντίζει για το απαραβίαστο, να προστατεύει δηλαδή την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και από απειλές άλλων.

Γενική και θεσμική εφαρμογή .

Γενικές οριοθετήσεις.

Με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ.β προστατεύεται ότι καταρχήν αποτελεί "ιδιωτική ζωή", δηλαδή ενέργειες ή καταστάσεις υπαγόμενες στο εννοιολογικό περιεχόμενο της ιδιωτικής ζωής. Αντίθετα δεν υπάγονται στη συγκεκριμένη συνταγματική προστασία ανθρώπινες ενέργειες που δεν συνιστούν "ιδιωτική ζωή", έστω και αν εκδηλώνονται σε ιδιωτικό ή οικογενειακό πλαίσιο.

Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής αποτελεί κανόνα εντασσόμενο στο σύνολο της έννομης τάξης. Τα προερχόμενα από την αντικειμενική αυτή αρχή συνταγματικά δικαιώματα υπόκεινται στις γενικές οριοθετήσεις, που ορίζει το Σύνταγμα, μετ. άλ. στα άρθρα 5 παρ.1 και 25.

Μη ρητοί περιορισμοί. Αιτιώδης Συνάφεια.

Μισθωτικές συμβάσεις.

Διατάξεις με τις οποίες απαγορεύεται στον μισθωτή να φιλοξενεί άτομα στο μίσθιο ή να δέχεται επισκέψεις, θίγουν το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής, είναι επομένως αντισυνταγματικές και δεν έχουν νομική δύναμη. Οι απαγορεύσεις αυτές προκαλούν ανομοιογενή αντίθεση, ανάμεσα στο κατοχυρούμενο από το Σύνταγμα δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής και στο περιεχόμενο της σύμβασης μίσθωσης. Με την προσθήκη των διατάξεων αυτών στην μισθωτική σύμβαση, ανάγεται σε στοιχείο του περιεχομένου της σύμβασης, στοιχείο ξένο προς το περιεχόμενό της. Η ιδιωτική ζωή του ανθρώπου είναι στοιχείο άσχετο προς το φυσικό ή νόμιμο περιεχόμενο της σύμβασης μίσθωσης, η οποία ως συναλλακτική σύμβαση, εξασφαλίζει την χρήση του μισθίου στον μισθωτή και την καταβολή του μισθώματος στον εκμισθωτή. Η προσθήκη στην μισθωτική σύμβαση της διάταξης, που απαγορεύει στον μισθωτή να δέχεται επισκέψεις στο μίσθιο, μετατρέπει την σύμβαση μίσθωσης σε μέσο προσδιορισμού και περιορισμού της ιδιωτικής ζωής του μισθωτή. Δηλαδή η εξουσία του εκμισθωτή, από εξουσία πάνω σε πράγμα, στο μίσθιο, μετατρέπεται σε εξουσία πάνω σε πρόσωπο, στο πρόσωπο του μισθωτή.

Δεν είναι νόμιμοι όροι σε μισθωτική σύμβαση, σύμφωνα με τους οποίους ο εκμισθωτής αποκτά εξουσία παρακολούθησης της ιδιωτικής ζωής του μισθωτή.

Εγκατάσταση κληρονόμου.

Δεν είναι σύμφωνη προς το Σύνταγμα η ακύρωση διαθήκης για τον λόγο ότι εγκαθίσταται ως κληρονόμος η ερωμένη του διαθέτη, εφόσον στο κείμενο της διαθήκης δεν περιέχονται προκλητικές και απρεπείς φράσεις. Κατά το Σύνταγμα (Σύντ. άρθρ. 9 παρ.1 εδ. β) "η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη", επομένως προστατεύεται και η ιδιωτική ζωή του διαθέτη. Ο θάνατος δεν αποτελεί λόγο διακοπής αυτής της προστασίας. Γι' αυτό άλλωστε τον λόγο η κοινή νομοθεσία απαγορεύει την "προσβολή της μνήμης του νεκρού" (Π.Κ άρθρο 365). Το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής του διαθέτη δεσμεύει, αφενός τους ιδιώτες να επικαλούνται γεγονότα, αναφερόμενα στην ιδιωτική ζωή του διαθέτη, αφετέρου το δικαστήριο να λάβει υπόψη και να στηρίξει την κρίση του σε τέτοια γεγονότα. Η επίκληση γεγονότων, αναφερόμενων στην ιδιωτική ζωή του διαθέτη προσβάλλει το αντίστοιχο αμυντικό του δικαίωμα και προκαλεί ανομοιογενή αντίθεση, καθόσον το βασικό στοιχείο της δικαστικής διαφοράς, η ιδιωτική ζωή του διαθέτη, δεν αποτελεί στοιχείο των κληρονομικών σχέσεων, ως σχέσεων, που δημιουργούνται μετά τον θάνατο του διαθέτη .

"Κρυφή κάμερα".

Ιδιαίτερα έχει απασχολήσει το ζήτημα της μαγνητοσκόπησης ιδιωτικών ή άλλων κρυφών στιγμών με τη τοποθέτηση κρυφής κάμερας. Το ερώτημα που γεννάται στις περιπτώσεις αυτές είναι αν το απαραβίαστο του άρθρου 9α επιβάλλει τη μη χρήση της βιντεοταινίας αυτής σε συμφωνία με τη ρύθμιση του άρθρου 19 παρ. 3 ή αν αντίθετα επιβάλλεται η χρήση της μαγνητοταινίας ενόψει άλλων διατάξεων.

Δαγτόγλου, *Ατομικά Δικαιώματα* 2005 σ. 390 επ.

Δημητρόπουλος, *Συνταγματικά Δικαιώματα* 2005 σ. 154-157.

Καμίνης Γ. , *Παράνομα αποδεικτικά μέσα και συνταγματικά δικαιώματα*, 1998.

Μάνεσης, *Ατομικές Ελευθερίες* σ. 229.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ.

Έννοια.

Ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους.

Η ανθρώπινη φύση είναι τρισδιάστατη, σωματική, πνευματική και κοινωνική. Επομένως τρισδιάστατη .

Άνθρωπος και ανθρώπινη αξία είναι όροι συνώνυμοι Η ανθρώπινη αξία ως **έννοια γένους** ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Η "ανθρώπινη αξία" δεν αποτελεί παρά "νομική μεταγλώττιση" του όρου "άνθρωπος". Η ταυτότητα αυτή έχει πραγματικές και νομικές διαστάσεις. Ό,τι είναι άνθρωπος στην πραγματικότητα, είναι ανθρώπινη αξία κατά δίκαιο. Άνθρωπος και ανθρώπινη αξία, συνιστούν **πραγματική – δικαιοτική ταυτότητα**. Ο όρος ανθρώπινη αξία ως "νομική έννοια" δεν περιλαμβάνει τίποτε περισσότερο και τίποτε λιγότερο, απ' ό,τι υπάρχει στην ανθρώπινη φύση, στον ίδιο τον άνθρωπο. Κάθε άνθρωπος, κάθε ανθρώπινη ύπαρξη είναι φορέας ανθρώπινης αξίας. Ο προσδιορισμός της απαιτεί την ταυτόχρονη άνοδο και κάθοδο από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο και αντίστροφα. Ο συλλογισμός αυτός παίρνει την εξής μορφή: "Κάθε άνθρωπος έχει ανθρώπινη αξία. Επομένως ο συγκεκριμένος άνθρωπος έχει ανθρώπινη αξία".

Η σχέση της με την αξιοπρέπεια.

Ανθρώπινη αξία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν ταυτίζονται. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης φύσης και όχι στην σωματική ή πνευματική. Προσδιοριζόμενη βασικά από την ίσως στενότερη έννοια της τιμής δεν αποδίδει το ευρύτερο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Οι διαφορές ανάμεσα στην ανθρώπινη αξία και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δεν έχουν μόνο θεωρητικό χαρακτήρα, αλλά και μεγάλη πρακτική σημασία. Έτσι το κράτος δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια , όταν δεν παρέχει λ.χ. τα μέσα για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή για την παιδεία. Στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν ανήκει το δικαίωμα της παιδείας ή της υγείας ή εργασίας κλπ. Ανήκουν όμως στο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι βασικά έννοια, που προσδιορίζεται από αξιολογικές κρίσεις, όχι βέβαια υποκειμενικές, άλλ' από τις κρίσεις εκείνες, που επικρατούν στην κοινωνική συνείδηση. Η ανθρώπινη αξία προσδιορίζεται απ' αυτή την ίδια την ανθρώπινη οντότητα. Ο προσδιορισμός της ανθρώπινης αξίας, δηλαδή του ανθρώπου, είναι ανεξάρτητος από τις αξιολογικές

κρίσεις, όχι μόνο τις υποκειμενικές, αλλά και εκείνες, που επικρατούν στην κοινωνική συνείδηση. Έτσι λ.χ. στην αρχαία Ρώμη οι δούλοι θεωρούνταν και ήταν κατά δίκαιο res. Στον κοινωνικό και στον νομικό χώρο τους είχε αφαιρεθεί κάθε αξιοπρέπεια και ελευθερία. Αυτό όμως δεν σημαίνει, ότι δεν είχαν ανθρώπινη αξία.

Έννοια της προσωπικότητας.

Προσωπικότητα είναι ο ειδικός συνδυασμός των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους σε συγκεκριμένο άτομο. Η ανθρώπινη αξία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην προσωπικότητα την οποία ταυτόχρονα οριοθετεί.

Ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Το άρθρο 5 παρ. 1 κατοχυρώνει το δικαίωμα του καθενός να αναπτύσσεται ως άνθρωπος. Η αναφορά στην «**α ν ά π τ υ ξ η τ η ς π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η τ α ς**» δεν σημαίνει ότι το Σύνταγμα προστατεύει μόνο εξυψωμένες εκφράσεις της ανθρώπινης ζωής ή μόνον όσους είναι «προσωπικότητες», ούτε προστατεύει το Σύνταγμα μόνο την «ανάπτυξη» με την έννοια της προαγωγής ή βελτιώσεως της προσωπικότητας. **Προσωπικότητα** εδώ είναι απλώς η ιδιότητα του ανθρώπου ως προσώπου, ως έλλογου δηλαδή και εξατομικευμένου όντος. Ή «ανάπτυξη της προσωπικότητας» κατά το άρθρο 5 παρ. 1 δεν αποτελεί επομένως ηθική κατηγορία. Το άρθρο 5 παρ. 1 κατοχυρώνει το δικαίωμα του καθενός να αναπτύσσεται ως άνθρωπος. Η αναφορά στην «**α ν ά π τ υ ξ η τ η ς π ρ ο σ ω π ι κ ό τ η τ α ς**» δεν σημαίνει ότι το Σύνταγμα προστατεύει μόνο εξυψωμένες εκφράσεις της ανθρώπινης ζωής ή μόνον όσους είναι «προσωπικότητες», ούτε προστατεύει το Σύνταγμα μόνο την «ανάπτυξη» με την έννοια της προαγωγής ή βελτιώσεως της προσωπικότητας. **Προσωπικότητα** εδώ είναι απλώς η ιδιότητα του ανθρώπου ως προσώπου, ως έλλογου δηλαδή και εξατομικευμένου όντος. Ή «ανάπτυξη της προσωπικότητας» κατά το άρθρο 5 παρ. 1 δεν αποτελεί επομένως ηθική κατηγορία ούτε έχει σχέση με την αγωγή ή την παιδεία και τους σκοπούς της, που ορίζει το Σύνταγμα στο άρθρο 16 παρ. 2.

Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 5 παρ. 1 δεν περιορίζεται στην αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας του ανθρώπου, την ιδιότητά του δηλαδή ως «υποκειμένου [και όχι αντικειμένου] δικαίου», ως φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η αναγνώριση αυτή εμπεριέχεται στη συνταγματική προστασία της αξίας του ανθρώπου, καθώς και ρητώς στο άρθρο 34 του Αστικού Κώδικα, και αποτελεί το θεμέλιο του ισχύοντος δικαιοϋλικού συστήματος.

Το άρθρο 5 παρ. 1 δεν αναφέρεται άλλωστε στην **υ π ό σ τ α σ η** της προσωπικότητας (την οποία προϋποθέτει), αλλά στην ανάπτυξή της και μάλιστα με τη συμμετοχή «εκάστου» στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Η

διάταξη αυτή όμως περιορίζεται στην κατοχύρωση της ελευθερίας του ατόμου και όχι στην καθιέρωση κρατικής υποχρεώσεως προς παροχή, όπως άλλες συνταγματικές διατάξεις, π.χ. το άρθρο 16 παρ. 4 περί δωρεάν παιδείας και ενισχύσεως των σπουδαστών.

Δικαίωμα αυτοκαθορισμού.

Το άρθρ. 5 παρ. 1 κατοχυρώνει δικαίωμα αυτοδιάθεσης του ατόμου. Το Σύνταγμα αναγνωρίζει σε κάθε άνθρωπο το δικαίωμα να διαθέτει ελεύθερα τον εαυτό του προς τις κατευθύνσεις τις οποίες το ίδιο επιλέγει. Η διάταξη αυτή καλύπτει επομένως οποιαδήποτε εκδήλωση της ανθρώπινης προσωπικότητας πολύ πέρα από τις μερικότερες εκφάνσεις που κατοχυρώνουν οι μερικότερες διατάξεις. Η χρησιμότητά της είναι επομένως μεγάλη, δεν έχει επικουρική, αλλά πρωτεύουσα σημασία. Η ταυτόχρονη επίκλησή της με τις ειδικότερες συνταγματικές διατάξεις δεν είναι απλά χρήσιμη, αλλ' επιβάλλεται, καθόσον είναι δυνατό να καλύπτει εκδηλώσεις της προσωπικότητας που δεν καλύπτονται πλήρως από την μερικότερη διάταξη.

Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας προστατεύει οποιαδήποτε εκδήλωση του ανθρώπου, που αναφέρεται στον εαυτό του τον ίδιο, τις "εσωστρεφείς" ενέργειες, όχι όμως και τις ανθρώπινες ενέργειες που υποκειμενικά ή αντικειμενικά κατευθύνονται, στον καθορισμό της προσωπικότητας των άλλων. Κάθε άνθρωπος έχει την εξουσία να καθορίζει ελεύθερα την προσωπικότητά του, όχι όμως να ασκεί εξουσία στην προσωπικότητα των άλλων. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει, με σαφήνεια, από τον τριπλό περιορισμό του άρθρου 5 παρ. 3. Το Σύνταγμα παρέχει λοιπόν δικαίωμα αυτοκαθορισμού, όχι εξουσία ετεροκαθορισμού, της ανάπτυξης της προσωπικότητας των άλλων.

Οριοθετήσεις – Φορείς – Διαστάσεις.

Η ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτική ζωή της χώρας κατοχυρώνεται βασικά υπέρ των ελλήνων πολιτών και αποτελεί, μαζί με την πολιτική ισότητα, μητρικό δικαίωμα του πολιτικού χώρου, του χώρου δηλαδή που στρέφεται γύρω από τον άξονα της εξουσίας. Τα πολιτικά δικαιώματα αποτελούν εξειδικεύσεις του γενικότερου δικαιώματος συμμετοχής στην πολιτική ζωή.

Η ελεύθερη συμμετοχή στην οικονομική ζωή: Το Σύνταγμα κατοχυρώνει επίσης δικαίωμα συμμετοχής στην οικονομική ζωή της χώρας, το οποίο εξειδικεύεται με σειρά μερικότερων οικονομικών δικαιωμάτων. Κάθε άτομο δικαιούται να συμμετέχει ελεύθερα στον οικονομικό χώρο, στον χώρο δηλαδή που περιστρέφεται γύρω από τον άξονα της οικονομικής αξίας. Η συμμετοχή αυτή προσδιορίζεται από την τριπλή οριοθέτηση του άρθρου 5 παρ. 1 και τις ειδικότερες σχετικές διατάξεις.

Φορείς του δικαιώματος είναι ημεδαποί και αλλοδαποί, φυσικά αλλά και νομικά πρόσωπα. Η διάταξη δεν αναφέρεται μόνον στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού, αλλά και δημόσιου δικαίου.

Η ελεύθερη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή: Τέλος το Σύνταγμα κατοχυρώνει δικαίωμα ελεύθερης συμμετοχής στην γενικότερη κοινωνική ζωή, σε όλο δηλαδή το φάσμα της ανθρώπινης ζωής πέρα από την οικονομία και την πολιτική. Με την αναφορά αυτή ο συντακτικός νομοθέτης καλύπτει, πέρα από κάθε αμφιβολία, οποιαδήποτε εκδήλωση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Το δικαίωμα συμμετοχής στην οικονομική ζωή είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα, ανήκει επομένως σε φυσικά πρόσωπα, ημεδαπούς και αλλοδαπούς. Σε εξαιρετικές μόνο ειδικές περιπτώσεις, φορείς μερικότερων εκφάνσεων του δικαιώματος μπορεί να είναι και νομικά πρόσωπα. Και η ελεύθερη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή εξασφαλίζεται μέσα στα όρια που θέτει η τριπλή οριοθέτηση, τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη.

Νομικό θεμέλιο της προσωπικότητας .

Η υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας θεμελιώνεται κυρίως: α) στις διατάξεις των άρθρων 2παρ 1, 5παρ 1, 7παρ 2, 9, 19 και 93παρ 2 του Συντάγματος, που τριτενεργούν στις ακόλουθες διατάξεις β) ΑΚ 57, 58 , 59, 60, 914 , 919 και 920 γ) Κώδ. Ποιν. Δικ. 329παρ 1 και 330 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14ν. 1419/1984 δ) ΠΚ άρθρο 361-367 , 369 , 370 και 370Α ε) Σύμβαση της Ρώμης άρθρο 8 και 10 στ) στα άρθρα 281 και 288 ζ) ν. 2472/97 (άρθρο 7) η) ν. 2462/1997 περί 1κυρώσεως του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 17) θ) ν. 2690/1999 (άρθρο 5 παρ. 3).

Η αρχή του σεβασμού των απόψεων είναι η οποία βρίσκει τη συνταγματική της απήχηση στην αρχή της προηγούμενης ακροάσεως (άρθρο 20παρ 2). Εκφράζεται σε διάφορες διατάξεις μεταξύ των οποίων η ΑΚ 57 και η γενική ρήτρα της καλής πίστης των ΑΚ 281 και 288. Το καθήκον σεβασμού των απόψεων επιβάλλει : 1) την καλόπιστη κριτική σκέψεων και γνώμων που διατυπώθηκαν στο μέσον και 2) την κατοχύρωση των δημοσιευμάτων, ακόμα κι αν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος απαντήσεως, με τα οποία παρέχεται στο κοινό μια άλλη εκδοχή ενός θέματος που αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενου δημοσιεύματος. Η αρχή του σεβασμού των απόψεων δεν προϋποθέτει ανακριβή δημοσίευση, όπως συμβαίνει με την επανόρθωση αναληθών ειδήσεων, αρκεί το γεγονός ότι υφίσταται μια διαφορετική άποψη επί ενός συγκεκριμένου θέματος.

Προσβολές της προσωπικότητας

Προσβολή της τιμής.

Το δίκαιο προστατεύει ειδικά την τιμή μέσω των ποινικών διατάξεων των άρθρων 361 επ. του Ποινικού Κώδικα περί εγκλημάτων κατά της τιμής, οι οποίες θεμελιώνουν και τον παράνομο χαρακτήρα της πράξεως, εξασφαλίζοντας την προστασία της τιμής και μέσω των διατάξεων περί αδικοπραξιών. Ανεξάρτητα όμως από τη συρροή των προϋποθέσεων του ποινικού νόμου, η προσβολή της τιμής, εντασσόμενη στο πλαίσιο προστασίας της προσωπικότητας, προστατεύεται και αυτοτελώς με τις διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας.

Πέρα από τις διακυμάνσεις της νομολογίας των ποινικών δικαστηρίων σχετικά με την έννοια της τιμής, σύμφωνα με τον ποινικό νόμο, η προστασία της τιμής συνεπάγεται τη νομική εξασφάλιση της αξιώσεως κάθε ανθρώπου για σεβασμό της «εσωτερικής» τιμής του, η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξία του ανθρώπου, όπως επίσης και του δικαιώματός του για αναγνώριση της κοινωνικής καταξίωσης, δηλαδή της «εξωτερικής» τιμής. Ως βάση και πυρήνας της «εσωτερικής» τιμής θεωρείται η αξία η οποία ενυπάρχει στον άνθρωπο από τη γέννησή του. Καταλαμβάνει τον άνθρωπο ως φορέα πνευματικών και ηθικών αξιών και εμπίπτει, στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος περί προστασίας της αξίας του ανθρώπου. Η εξωτερική τιμή, η λεγόμενη και συναλλακτική τιμή ή υπόληψη, καταλαμβάνει την κοινωνική καταξίωση του ανθρώπου, την αναγνώρισή του, την καλή του φήμη ή γενικότερα το «όνομά» του. Μέσω του χαρακτήρα, της κοινωνικής συμπεριφοράς και προσφοράς, η εξωτερική τιμή έρχεται να προστεθεί στον πυρήνα αξιών που συνοδεύουν τον άνθρωπο από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του, δηλαδή στην εσωτερική τιμή.

Προσβολή του ιδιωτικού βίου.

Αντίθετα από την τιμή, ο ιδιωτικός βίος είναι από τα αγαθά της προσωπικότητας που προσβάλλονται τόσο κατά το στάδιο της δημοσιογραφικής έρευνας όσο και κατά τη δημοσίευση. Χαρακτηριστικό επίσης του δικαιώματος είναι ότι, ενώ πηγάζει από το δικαίωμα-πλαίσιο της προσωπικότητας, περιλαμβάνει και αυτό μία σειρά από επιμέρους έννομα αγαθά, τα οποία, σε άλλες έννομες τάξεις, τείνουν ή έχουν ήδη αναχθεί σε αυτοτελή δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ανωνυμίας ή το δικαίωμα της εξωτερικής εικόνας της ζωής. Ως προσβολές του ιδιωτικού βίου θεωρούνται οι επεμβάσεις με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια του ιδιωτικού βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων κάθε είδους, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ο.κ.

Προσβολή της εικόνας.

Στοιχείο της προσωπικότητας που υπόκειται σε προσβολές είναι η εικόνα του προσώπου, η οποία έχει αναγνωρισθεί ως αυτοτελές δικαίωμα που θεμελιώνεται στην ΑΚ 57.

Μέσα προστασίας της προσωπικότητας.

Το δικαίωμα απαντήσεως.

Το δικαίωμα απαντήσεως πηγάζει από το σύνθετο δικαίωμα της προσωπικότητας και η σχετική αξίωση εντάσσεται στα μέσα προστασίας της προσωπικότητας, σύμφωνα και με τις ΑΚ 57 και 59. Σε κάθε πρόσωπο που θίγεται από δημοσίευμα εφημερίδας ή περιοδικού θα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα να γνωστοποιήσει στους ίδιους αναγνώστες της εφημερίδας ή του περιοδικού τη δική του άποψη και τα επιχειρήματά του.

Το δικαίωμα επανορθώσεως .

Το προβλεπόμενο από το άρθρο 38 ν. 1092/38 δικαίωμα επανορθώσεως αποτελεί ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος απαντήσεως με φορέα του δικαιώματος τους δημοσίους υπαλλήλους και τις δημόσιες υπηρεσίες σε σχέση με επιλήψιμο δημοσίευμα το οποίο περιέχει πληροφορίες αναφορικά με τις ενέργειες του συγκεκριμένου δημοσίου υπαλλήλου που αναφέρεται στο εν λόγω δημοσίευμα.

Ένδικη προστασία.

Αγωγή άρσεως της προσβολής και παράλειψης στο μέλλον. Ασφαλιστικά μέτρα. Αγωγή αποζημίωσης, αγωγή αποδόσεως κέρδους. Με έγκληση για τα εγκλήματα κατά της τιμής 361 -366 ΠΚ και γενικά για κάθε παράνομη πράξη που απευθύνεται στην προσωπικότητα.

Γεωργιάδης – Σταθόπουλος, Ερμηνεία ΑΚ 57
Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα 2005, σ. 1333
Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, 2005, σ. 4 – 5, 37, 41 - 42
Καράκωστας Γ. Κ. , Προσωπικότητα και Τύπος, 2000, σ.77, 198, 214, 261
Κρίππας Γ. , Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου
Μάνεσης Αρ. , Ατομικές Ελευθερίες, 1982, σ. 116

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η άσκηση των δικαιωμάτων κάποιου φορέα μπορεί να αποτελεί προσβολή της προσωπικότητας κάποιου άλλου φορέα. Αυτό είναι αποτέλεσμα του ότι ο άνθρωπος είναι κοινωνικός από τη φύση του. Ένα «ένστικτο» κοινωνικότητας τον διέπει και συντελεί στην αναγκαία συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους. Παράλληλα όμως, η ατομικότητά του τού επιβάλλει τη σύγκρουση με τους άλλους κοινωνούς. Εξαρτάται συνεπώς από τον ίδιο το πώς θέλει να ζήσει. Η επιλογή της κοινωνικότητας δεν επιφέρει αναγκαία τον αποκλεισμό της ατομικότητας, αλλά αντίθετα επιφέρει τη σύζευξή τους. Η τελευταία νοείται μέσα στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού. Εκεί όπου η τήρηση των νόμων, ο σεβασμός των καλών ηθών και τα δικαιώματα των άλλων δημιουργούν νομικά και κοινωνικά θεμέλια. Νομικά θεμέλια που προστατεύουν την προσωπικότητα από τις προσβολές, που οριοθετούν τα δικαιώματα και προσδιορίζουν την θεσμική εφαρμογή τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αναλυτική εξέταση των δικαιωμάτων που μπορούν να εμπεριέχουν τη σάτιρα, όπως ο τύπος, η γνώμη, η τέχνη κ.τ.λ., αναδεικνύουν τις αντιθέσεις συγκριτικά με το δικαίωμα της προσωπικότητας των άλλων. Αντιθέσεις που δεν οδηγούν σε αλληλοαποκλείσεις αλλά σε αλληλοασκήσεις των δικαιωμάτων, εφόσον δεν αντιτίθενται στις γενικές ρήτρες.

Παράλληλα απαραίτητη είναι η εξέτασή τους στο πλαίσιο των ρητών περιορισμών αλλά και μέσω της αρχής της αιτιώδους συνάφειας, όταν οι περιορισμοί δεν είναι ρητοί. Η θεσμική εφαρμογή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στα δημόσια πρόσωπα. Ενώ τα μέσα προστασίας της προσωπικότητας χαρακτηρίζουν τον απόλυτο χαρακτήρα του δικαιώματος.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

The analytic examination of the rights which can comprise satire, such as the press opinion, art etc, mark out the oppositions to the right of others' personality. Contrasts that don't lead to mutual exercise of rights, as long as they don't oppose to general clauses

Moreover, their examination within the border of positive restrictions is essential and also through the principle of causal contact, when restrictions are not positive. The institutional application obtains special significance when it concerns public persons. In addition to this, the means of protection of personality characterise the absolute character of right.

ΛΗΜΜΑΤΑ

Σάτιρα, τέχνη, γνώμη, τύπος, ραδιοτηλεόραση, οριοθέτηση, προσωπικότητα, προσβολή, προστασία.

Satire, art, opinion, press, radiophony-television, bound, personality, offense, protection

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Γεωργιάδης – Σταθόπουλος, Ερμηνεία ΑΚ

Δαγτόγλου Π. Δ., Ατομικά Δικαιώματα 2005

Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, 2005

Δημητρόπουλος Α. Γ. Συνταγματικά Δικαιώματα Γενικό Μέρος, 2005

Καράκωστας Γ. Κ. , Προσωπικότητα και Τύπος, 2000

Κρίππας Γ. , Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου

Μάνεσης Αρ. , Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας τών εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη

Μάνεσης Αρ. , Ατομικές Ελευθερίες, 1982

Μιχαηλίδης Γ. Νουάρος το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου

Σπινέλλης, εγκλήματα κατα της τιμης, άρθρα 361 – 367, (1982)

C. G. JUNG, ολοκλήρωση της προσωπικότητας